

# NAAMLIJST VAN NEDERLANDERS,

die van 1502 tot 1560 aan de Hoogeschool  
te Wittenberg zijn ingeschreven;

OPGEMAAKT UIT HET DOOR DR. C. E. FOERSTEMANN UITGE-  
GEVEN ALBUM ACADEMIAE VITEBERGENSIS,  
LIPSIAE. 1841. 4to.

|         |                                                                                                                         |    |
|---------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
|         | I. Van de stichting der Hoogeschool tot op de komst van Luther.                                                         |    |
|         | —                                                                                                                       |    |
| 1502—3. | Ambrosius Vollant, de Gruningen, arcium et utriusque juris doctor Padavinus, in jure civili primus ordinarius . . . . . | 1. |
|         | Galienus Galco, de Westfrisia. .                                                                                        | 2. |
| 1503.   | Frater Joannes de campis, lector Magdeburgen. Ordinis predicatorum. . . . .                                             | 3. |
| 1505—6. | Frater Andreas Enchusen . . .                                                                                           | 4. |
|         | Frater Theodericus Enchusen. .                                                                                          | 5. |
|         | Frater Jacobus Haleym. . . .                                                                                            | 6. |
| 1507.   | Frater Johannes Mechelinie, alias de Rathem, lector ordinis Heremitarum, prior Enchusen. dioc. Traject. . . . .         | 7. |

|              |                                                                                                                                        |                          |
|--------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|
| 1508.        | Frater Isbrandus de Bolswardia ,<br>lector ordinis Predicatorum in<br>Magdeburga, baccalaureus theo-<br>logie formatus Vittembergen .  | 8.                       |
|              | Frater Hinricus Gelrie de Zut-<br>phania , Ord. S. Augustini . .                                                                       | 9.                       |
|              | Frater Martinus de Horn , Tra-<br>jecten. dioc. Ord. S. Augus. .                                                                       | 10.                      |
| —            |                                                                                                                                        |                          |
|              | II. Van Luthers komst tot op<br>die van Melanthon.                                                                                     |                          |
| —            |                                                                                                                                        |                          |
| 109.         | Erhardus Nardis, ex Frisia . .                                                                                                         | 11.                      |
| 110.         | Henricus Bomgart, de Dalenn .                                                                                                          | 12.                      |
| 111.         | Ludolfus Roebner, de Grünin-<br>gen, Trajecten. dioc. . . . .                                                                          | 13.                      |
|              | Frater Reynherus Reynstein, Da-<br>vendrien . . . . .                                                                                  | 14.                      |
| 111—12.      | Theodardus, filius Leonis de Fau-<br>dens, Trajecten dioc. . . . .                                                                     | 15.                      |
|              | Feddo Sibkow, de Edenn, Tra-<br>jecten. dioc. . . . .                                                                                  | 16.                      |
| 112.         | Johannes Doconck, de<br>Veronica . . . . .                                                                                             | 17.                      |
|              | Henricus Baue, de<br>ewardia. . . . .                                                                                                  | } Traj. . . 18.<br>dioc. |
|              | Wernerus Henrici, de<br>Schnecke . . . . .                                                                                             |                          |
|              | Petrus Petri Woller-<br>kamen . . . . .                                                                                                | 19.                      |
|              | Detthardus Hartmannus,<br>de Sneck. . . . .                                                                                            | } Traj. . . 21.<br>dioc. |
|              | Sophredus Sebronidi, de<br>Leuardia. . . . .                                                                                           |                          |
| 14. Mart. 8. | Frater Cornelius Jacobi de Stern-<br>berg, dioc. Trajectzen. ordinis<br>Praedicatorum. Octava Marcii,<br>propter Deum intitu . . . . . | 22.                      |
| 15. Apr. 28. | Waltherus Bicheri de Vollenhoe,<br>Trajecten. Dioc. . . . .                                                                            | 23.                      |
| 16. Octob.   | Frater Nicolaus, de Anthower-                                                                                                          | 24.                      |

|                                              |           |                                                                                                                                  |     |
|----------------------------------------------|-----------|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
|                                              |           | bia, frater ordinis divi Augustini . . . . .                                                                                     | 25. |
|                                              |           | Frater Adrianus, de Anthoberbia, ejusdem ordinis frater. .                                                                       | 26. |
| 1517.                                        | Oct. 5.   | Frater Joannes von der Beck, de Trech. Inferiori, de conventu gracie Dei ordinis Premonstra. Magdeb. dioc. 5 Oct. . .            | 27. |
|                                              | Nov.      | Frater Johannes Umaus, de Antwerpia, ordinis Heremitarum S. Augustini, ex dioc. Leodinen.                                        | 28. |
|                                              |           | Christophorus Blackhoffen, de Trajecto Inferiore, dioc. Trajecten. ordinis fratrum Heremitarum . . . . .                         | 29. |
|                                              | 5.        | Johannes Euman, de Boskauducis, dioc. Leodinen. fratrum ordinis Heremitarum divi Augustini, die quinta mensis Novembris. . . . . | 30. |
| 1518.                                        | Febr. 20. | Johannes Wilhelmus Kuckhussen, Heremita, dioc. Trajecten. 20 Febr. . . . .                                                       | 31. |
| —                                            |           |                                                                                                                                  |     |
| III. Van Melanths komst tot op Luthers dood. |           |                                                                                                                                  |     |
| —                                            |           |                                                                                                                                  |     |
| 1518.                                        | Sept. 29. | Frater Petrus Bleiswick, de Dor-draco, Augustinianus, Trajecten. dioc. 29 Sept. . . . .                                          | 32. |
|                                              | Nov. 5.   | Frater Franciscus, de Trajecto inferiori, Augus., quinta Novembr. . . . .                                                        | 33. |
| 1520.                                        | Jan. 26.  | Frater Bruno Gerhardi, de Dor-dracto, Trajecten. dioc. 26. Janua. . . . .                                                        | 34. |
|                                              | Aug. 9.   | Johannes Henricke, de Kofordia, Trajecten. dioc. 9. Augusty. .                                                                   | 35. |
|                                              | Sept. 4.  | Frater Cornelius Bester, de Anewepen, Cameracen. dioc. 4. Sept.                                                                  | 36. |
|                                              | Sept. 4.  | Frater Martinus Berlin, Canden,                                                                                                  |     |

|               |  |                                                                                        |     |
|---------------|--|----------------------------------------------------------------------------------------|-----|
|               |  | Tornacensis dioc. 4 Sept. . .                                                          | 37. |
| Sept. 4.      |  | Frater Georgius Lechard, de Gandavo, Tornacen. dioc. quarta Sept. . . . .              | 38. |
| Nov. 17.      |  | Frater Joannes Blanckherdt, de Gandavo, dioc. Tornacen. Augustinianus. 17 Nov. . . . . | 39. |
| 21. Sept. 14. |  | Ludolphus Pesse, Daventrien. Dioc. Trajecten. 14 Sept. . .                             | 40. |
| 22.           |  | Henricus Augustin, de Lobardia, dioc. Trajecten . . . . .                              | 41. |
| 23. Mart.     |  | Frater Adrianus Ludowici, de Monte S. Gerdrudis, dioc. Leodien. Franciscanus. . . . .  | 42. |
| Apr. 13.      |  | Thomas Kampe, Gningen. Trajecten. dioc. 13 Aprilis. . .                                | 43. |
| Apr. 13.      |  | Vincencius Longenssche, Flandrensis, dioc. Attrabaten. . .                             | 44. |
| Apr. 13.      |  | Henricus Bernardus de Stoffelt, Trajecten. dioc. . . . .                               | 45. |
| Apr. 18.      |  | Gerardus Aldenrock, Amsterdam, Trajecten. dioc. . . . .                                | 46. |
| Apr. 18.      |  | Franciscus Fritziohan, de Bobardia, Trajecten. dioc. . . . .                           | 47. |
| Apr. 18.      |  | Hadrianus Steyffin, de Antwerpia, dioc. Cameracen. . . . .                             | 48. |
| Apr. 18.      |  | Petrus Bosstoch, de Antwerpia, dioc. Cameracen. . . . .                                | 49. |
| Maji. 6.      |  | Henricus Werensingh, de Vlssen, Trajecten. dioc. . . . .                               | 50. |
| Maji. 6.      |  | Nicolaus Koen de Groningen, Trajecten. dioc. . . . .                                   | 51. |
| Maji. 7.      |  | Johannes Hogekampff, de Meppe, Trajecten dioc. . . . .                                 | 52. |
| Maji. 7.      |  | Wilhelmus Stapel, de Meppel, Trajecten dioc . . . . .                                  | 53. |
| Maji. 8.      |  | Franciscus Adriani . . . . .                                                           | 54. |
| Maji. 8.      |  | Lubertus Henrici. . . . .                                                              | 55. |
| Maji. 8.      |  | Leonhardus Delanus. . . . .                                                            | 56. |
|               |  | Andreas Bertoldi, de Gronyngen. Monasterien. dioc. . . . .                             | 57. |

|             |       |                                                                                          |     |
|-------------|-------|------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
|             |       | Wilhelmus Hagnis, Trajecten. dioc.                                                       | 58. |
| 1523—24.    |       | Guilielmus Geranus, Phrisius. .                                                          | 59. |
| 1524. Julij | 18.   | Johannes Theodericus Wijsman .                                                           | 60. |
| 1525. Apr.  | 1.    | Petrus Plateanus, Brabantinus, dioc. Leodien. Calen. April. .                            | 61. |
|             | Junij | 1. Ricardus Hermans, Anthberpien. .                                                      | 62. |
|             | Junij | 1. Johannes Jacobus, Anthberpien. .                                                      | 63. |
|             | Junij | 1. Thomas Bram, de Trajecto. . .                                                         | 64. |
|             | Junij | 5. Jacobus Maess Battus, Antberpien.                                                     | 65. |
|             | Junij | 10. Georgius Eusanuma, de Gruningen, 10 Ju. . . . .                                      | 66. |
|             | Junij | 10. Waltherus Achellen, de Breda. .                                                      | 67. |
|             | Junij | 12. Franciscus Weiss, de Terbato. .                                                      | 68. |
|             | Junij | 30. Cornelius Menardj, de Sirix, e Selando. . . . .                                      | 69. |
| 1525—26.    |       | M. Johannes Nordis, Lovonien .                                                           | 70. |
|             |       | M. Sebastianus Nausenus, Flander Gandavus . . . . .                                      | 71. |
|             |       | Rodolphus Suoltensis. . . . .                                                            | 72. |
|             |       | Henricus Hasselt . . . . .                                                               | 73. |
| 1526.       |       | Nicolaus Waltheri, Leverdien. Frisie . . . . .                                           | 74. |
|             |       | Johannes Lydius, Daventrien. .                                                           | 75. |
|             |       | Rupertus Eersheym, Schwollen .                                                           | 76. |
|             |       | Jacobus Anroth, Antwerprien. .                                                           | 77. |
|             |       | Albertus Henrici, Leverdien. .                                                           | 78. |
|             |       | Johannes Petri, Leverdien. . .                                                           | 79. |
| 1527. Maji  | 11.   | Gerhardus Henrici, Ambsterdamen. dioc. Trajecten. . . .                                  | 80. |
|             | Maji  | 20. Guilhelmus Gerhardi, Gronien. dioc. Monasterien . . . . .                            | 81. |
| 1528.       |       | Bernhardus ter Breden, Vlsensis, dioc. Trajecten. . . . .                                | 82. |
|             | Dec.  | 19. Joannes Campanus, Leodiensis dioc. 19. Decembr. d. II. gr. VII. d. I heller. . . . . | 83. |
|             | Dec.  | 30. Martinus Gilbertus, de Berge in Hennigow . . . . .                                   | 84. |
| 1529. Jan.  |       | Thomas de Palude, de Flandria. .                                                         | 85. |
|             | Jan.  | 14. Wilhelmus Clevenus Vigen. dioc. Trajecten . . . . .                                  | 86. |

|            |     |                                    |      |
|------------|-----|------------------------------------|------|
| Apr.       | 6.  | Martinus Belderingins, Daven-      |      |
|            |     | trien. . . . .                     | 87.  |
| Junij      | 9.  | Eberhardus Columnen. Dioc. Traj.   | 88.  |
| Julij      | 31. | Martinus Martinicus, dioc. Traj.   | 89.  |
| Aug.       | 9.  | Leonhardus Thungarlonius, dioc.    |      |
|            |     | Leodien. . . . .                   | 90.  |
| 1530 Maji  |     | Theodericus Laurencianus, de       |      |
|            |     | Masebic. Leodien. dioc. . . .      | 91.  |
| Maji       | 30. | Mello Broseman, Gröningen . .      | 92.  |
| Aug.       |     | Dominicus Goldam, ex Frisia . .    | 93.  |
| Aug.       |     | Hieronimus . } Woldrickom, . .     | 94.  |
| Aug.       |     | Albertus . . } ex Frisia . . . .   | 95.  |
| Aug.       |     | Anthonius Faber, de Gandavo. . .   | 96.  |
| Sept.      | 6.  | Mathias Roske, ex Gelria . . . .   | 97.  |
| Oct.       |     | Hermannus Bosbardus } ex Frisia .  | 98.  |
| Oct.       |     | Ciprianus Levarien . . . . .       | 99.  |
| 1531. Aug. | 13. | Georgius Rorda, Phriso } 13 Aug. . | 100. |
| Aug.       | 13. | Gotfridus Rorda . . . . .          | 101. |
| 1531—32.   |     | Johannes Braune, ex Flandria . .   | 102. |
| 1532.      |     | Cornelius de Franeka . . . . .     | 103. |
|            |     | Basilius Roertham, Phrisius, eque- |      |
|            |     | str. ordi . . . . .                | 104. |
|            |     | Severinus de Franekau, Phrisius.   | 105. |
|            |     | Jacobus Prunningh, Gröningen,      |      |
|            |     | dedit V. gr. VI. d. . . . .        | 106. |
|            |     | Joannes Paken, Trajetensis . . .   | 107. |
|            |     | Volfgangus Aquarius, Attasiensis.  | 108. |
|            |     | Guolfgangus Schram Schwollensis.   | 109. |
| Octob.     | 17. | Theodericus a Malburg, Geldren-    |      |
|            |     | sis, e Bumelia Salsa. . . . .      | 110. |
| 1533. Maji | 7.  | Paulus Hardwiggensis, Geldriensis. | 111. |
| Aug.       | 18. | Jodocus Adriani, de Dordraco,      |      |
|            |     | Hollandus. . . . .                 | 112. |
| Sept.      | 14. | Abrahamus Wendelinus, ex Ybris,    |      |
|            |     | urbe Flandriae, diocesis Mor-      |      |
|            |     | mensis. Caecus . . . . .           | 113. |
| Sept.      | 14. | Engelbertus Lunburg, Leodiensis.   | 114. |
| Sept.      | 20. | Thomas Groningensis Phrisius. .    | 115. |
|            |     | Jacobus Stralen, Geldriensis . .   | 116. |
|            |     | Cornelius Brusinus, Harlemius,     |      |
|            |     | Hollandus . . . . .                | 117. |

|                |                                   |      |
|----------------|-----------------------------------|------|
| 1534.          | Lupertus Faber, Campensis . .     | 118. |
|                | Franciscus Flander, Gandaviensis. | 119. |
|                | Erasmus Sparwort, ex Born . .     | 120. |
| 1534—35.       | Adrianus Twickel, Trajectensis.   | 121. |
| 1535.          | Conradus Schimmelpennig, Ha-      |      |
|                | gensis . . . . .                  | 122. |
|                | Richardus Dextra, Frisius . .     | 123. |
| 1536.          | Antonius Geldriensis . . . . .    | 124. |
|                | Petrus Flandrensis . . . . .      | 125. |
|                | Hupertus Ultrajectinus Bolandus . | 126. |
| 1536—37.       | Thomas Dydimus, Leodiensis,       |      |
|                | famulus pauper, gratis . . .      | 127. |
|                | Franciscus Reyngars, Gruningens.  |      |
|                | Frisiae . . . . .                 | 128. |
| 1537.          | Johannes van den Busch, de        |      |
|                | Hagenn. . . . .                   | 129. |
| 1537—38.       | Hermannus van Holtte, Trajec-     |      |
|                | tensis . . . . .                  | 130. |
| 1538.          | Matthias Bucenus, Brabantus. .    | 131. |
|                | Georgius Trofler, Amsdorffianus   |      |
|                | Batavus. . . . .                  | 132. |
|                | Petrus Christianus, Frisius . .   | 133. |
|                | Joannes Snekanus, Frisius. . .    | 134. |
|                | Thomas Snekanus, Frisius . .      | 135. |
| 1539.          | Joannes Dick, ex Buscoducis,      |      |
|                | Brabantus . . . . .               | 136. |
|                | Eckardus de Plouert Phrisius. .   | 137. |
|                | Leopardus Nuth, Amsterdamensis.   | 138. |
|                | Hermannus Acumentis, Phrysius.    | 139. |
|                | Joannes Schidi, Phrisius . . .    | 140. |
| 1539—40.       | Hermannus Buschius, Swollensis.   | 141. |
|                | Albertus Golt, Swollensis. . .    | 142. |
|                | Joannes Golt, Swollensis. . . .   | 143. |
| 1540. Aug. 10. | Albertus Sapidus, Amsdorffianus,  |      |
|                | ex Inferiore Germania, ex         |      |
|                | Gelria . . . . .                  | 144. |
| Oct. 1.        | Joannes Pistius, Gandensis, ex    |      |
|                | Flandria. . . . .                 | 145. |
| Nov. 15.       | Thomas Lovaniensis (gratis in-    |      |
|                | scriptus) . . . . .               | 146. |
| Nov. 17.       | Caesa Emingius, ex Frisia. . .    | 147. |

|     |          |                                                                                                |      |
|-----|----------|------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
|     | Nov. 17. | Joannes Busserus, Buscoducensis .                                                              | 148. |
|     | Nov. 20. | Arnoldus Theodorici, Amster-<br>damus . . . . .                                                | 149. |
|     | Nov. 20. | Theodoricus Michaelis, Delphensis.                                                             | 150. |
|     | Nov. 25. | Joannes Crato, Elburgensis. . .                                                                | 151. |
| 41. |          | Heinricus Buskoducensis . . .                                                                  | 152. |
|     | Nov. 27. | Theodoricus Zimmerman, Gel-<br>drens . . . . .                                                 | 153. |
| 42. | Apr. 4.  | Baldus Nardenus, Hollandus . .                                                                 | 154. |
|     | Maji.    | Johannes Critus, Brabantinus. .                                                                | 155. |
|     | Maji.    | Johannes Holbardensis, Frisius .                                                               | 156. |
|     | Maji.    | Jacobus Trelus, Daventriensis .                                                                | 157. |
|     | Maji.    | Paulus Noviomagus . . . . .                                                                    | 158. |
|     | Julij.   | Ausonius } Docum, Frisii, . .                                                                  | 159. |
|     | Julij.   | Andreas } Julij. . . . .                                                                       | 160. |
|     | Julij.   | Bibrandus } . . . . .                                                                          | 161. |
|     | Sept.    | Augustinus Slotensis } Frisii . .                                                              | 162. |
|     | Sept.    | Hugo Scheldema } . . . . .                                                                     | 163. |
|     | Oct.     | Petrus Loppersum, Frisius . .                                                                  | 164. |
|     | Dec. 24. | Arnoldus Neoecclesianus, Gel-<br>drius. . . . .                                                | 165. |
| 43. | Jan. 4.  | Zeno. } Rengers, Gro- . . . .                                                                  | 166. |
|     | Jan. 4.  | Asuerus } ningenses . . . . .                                                                  | 167. |
|     | Jan. 25. | Franciscus Heinselingus, Antver-<br>piensis, Magister Lovaniensis .                            | 168. |
|     | Jan. 29. | Johannes Vendlou, Geldriensis .                                                                | 169. |
|     | Jun.     | Albertus Hardenbergh, Frisius,<br>Theologiae Doctor, pauper.<br>(gratis inscriptus.) . . . . . | 170. |
|     |          | Jacobus Pergkensis, alias Mon-<br>tanus, ex Flandria (pauper.) .                               | 171. |
|     | Dec.     | Arnoldus Bucholtz, Geldriensis,<br>eque. ord. . . . .                                          | 172. |
|     | Dec.     | Christianus de Stella, Phrisius .                                                              | 173. |
| 44. | Febr.    | Fridericus Meckema, Frisius . .                                                                | 174. |
|     | Febr.    | Georgius Rothaller, Phrisius. .                                                                | 175. |
|     | Mart.    | Heinricus Falckenburg } Noviomagenses .                                                        | 176. |
|     | Mart.    | Goswinus Baier } . . . . .                                                                     | 177. |
|     | Apr.     | Tignus Cortenhoff, Holandinus .                                                                | 178. |
|     |          | Nicolaus Calopediopeijs, Nerde-<br>nus, Holandinus, gratis . . .                               | 179. |



|                                                    |            |                                                             |      |
|----------------------------------------------------|------------|-------------------------------------------------------------|------|
|                                                    |            | Matthias Erkelens, Noviomagen-<br>sis (gratis). . . . .     | 180. |
|                                                    | Julij.     | Joannes Lithodius, Leodiensis . . . . .                     | 181. |
|                                                    | Oct. 26.   | Allo Amszuerr, Frisius. . . . .                             | 182. |
| 1545.                                              | Mart. 9.   | Arnoldus Piscator, Flandrensis . . . . .                    | 183. |
|                                                    | Mart. 16.  | Gotfridus Athema, Frisius. . . . .                          | 184. |
|                                                    | Mart. 16.  | Otto Bolswerdiensis, Frisius. . . . .                       | 185. |
|                                                    | Apr. 23.   | Petrus Blok, Pontanus (pauper) . . . . .                    | 186. |
|                                                    | Maji. 1.   | Petrus Frisius . . . . .                                    | 187. |
|                                                    | Junij 22.  | Theodorus Dockom . . . . .                                  | 188. |
|                                                    | Junij 22.  | Bonifacius Dockom } Frisii . . . . .                        | 189. |
|                                                    | Junij 22.  | Boetius Mockeman } . . . . .                                | 190. |
|                                                    | Junij 29.  | Siricus Dhoma, Frisius. . . . .                             | 191. |
|                                                    | Sept.      | Johannes Steenberch, Sintwolden-<br>sis Drentinus . . . . . | 192. |
|                                                    | Sept.      | Hadrianus Petit, Flemingus, Mu-<br>sicus (gratis) . . . . . | 193. |
|                                                    | Oct. 2.    | Rodolphus Nicolaus Phrisius . . . . .                       | 194. |
|                                                    | Oct. 3.    | Josquinius Phagius, Arminiensis,<br>ex Geldria . . . . .    | 195. |
|                                                    | Oct. 3.    | Helmerus a Claven, Phrisius. . . . .                        | 196. |
|                                                    | Oct. 3.    | Edo a Godens, Phrisius . . . . .                            | 197. |
|                                                    | Oct. 4.    | Christianus Scrapperus, Frisius . . . . .                   | 198. |
|                                                    | Oct. 4.    | Gerhardus Hannicken, Phrisius . . . . .                     | 199. |
|                                                    | Oct.       | Balduinus Loberti, Phrisius (grat.). . . . .                | 200. |
| —                                                  |            |                                                             |      |
| IV. Van Luthers dood tot op<br>dien van Melanthon. |            |                                                             |      |
| —                                                  |            |                                                             |      |
| 1546.                                              | Apr.       | Isebrandus Hardewick, Gelderen. . . . .                     | 201. |
|                                                    | Maji 7.    | Johannes Martinus, Antverpiensis. . . . .                   | 202. |
|                                                    | Maji 30.   | Johannes Gorick, Phrysius . . . . .                         | 203. |
|                                                    | Junij 5.   | Lampertus Mappel, Trajectensis. . . . .                     | 204. |
|                                                    | Junij 27.  | Julius Tetarti, Bolsverdiensis<br>Phrysius . . . . .        | 205. |
|                                                    | Junij. 27. | Bernardus Friderici, Phrysius . . . . .                     | 206. |
|                                                    | Julij. 15. | Hermannus Petrinus, Phrysius . . . . .                      | 207. |
|                                                    | Sept. 20.  | Andreas Franecrensis, Phrysius . . . . .                    | 208. |
| 1549.                                              | Jan. 18.   | Vinco Maningo, Phrysius . . . . .                           | 209. |
|                                                    | Maji 30.   | Engelbertus Montensis . . . . .                             | 210. |
|                                                    | Julij 3.   | Johannes Edingus, Belga . . . . .                           | 211. |

|       |        |     |                                                                                                   |      |
|-------|--------|-----|---------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
|       | Julij. | 3.  | Carolus Esclusius, Atrebatensis .                                                                 | 212. |
|       | Oct.   | 15. | Weichardus Frisius . . . . .                                                                      | 213. |
|       | Oct.   | 15. | Heinricus Gerandus, Frisius . .                                                                   | 214. |
|       | Nov.   | 30. | Johannes Rupertus, Geldrensis .                                                                   | 215. |
| 1550. | Maji   | 15. | Henricus Buccoldius, Leodiensis,<br>dedit 3. gr. . . . .                                          | 216. |
|       | Junij  | 1.  | Arnoldus Borrius, Trajectensis. .                                                                 | 217. |
|       | Julij. | 13. | Johannes Thiara, Frisius . . .                                                                    | 218. |
|       | Aug.   | 4.  | Reinerus Heisken a Marcke,<br>Phrisius . . . . .                                                  | 219. |
|       | Aug.   | 13. | Johannes Bockelius, Antwerpien-<br>sis (adscr. Dr. Medicinae). .                                  | 220. |
|       | Sept.  | 25. | Tiarcho Mannen, Phrisius. . .                                                                     | 221. |
|       | Sept.  | 26. | Sidonius Gieverensis Phrisius. .                                                                  | 222. |
| 1551. | Jan.   | 14. | Aemilius Tannem, Frisius. . .                                                                     | 223. |
|       | Apr.   | 24. | Valentinus Vize, Camoracensis .                                                                   | 224. |
|       | Junij  | 7.  | Vpco Bennensis, Phrysius Gru-<br>ningens. . . . .                                                 | 225. |
|       | Sept.  | 12. | Dodo Tyarconius, Frisius, ex<br>Frisia Gröningensi. . . . .                                       | 226. |
|       | Nov.   | 4.  | Bertoldus Hermannus, Frisius .                                                                    | 227. |
|       | Nov.   | 19. | Victor ab Alders- } Fratres, nati<br>heim } ex equestri .                                         | 228. |
|       | Nov.   | 19. | Hector ab Alders- } familia in<br>heim } Frisia . .                                               | 229. |
|       | Nov.   | 19. | Franciscus Pancer, Gröningensis,<br>Nobilis Frisius . . . . .                                     | 230. |
|       | Nov.   | 19. | Juo Juonis, Frisius . . . . .                                                                     | 231. |
| 1552. | Junij  | 14. | Goswinus von Mersen, ex civi-<br>tate Mastrich, in Belgico. . .                                   | 232. |
| 1553. | Jan.   | 19. | Gerhardus Entens, Gröningensis<br>Frisius . . . . .                                               | 233. |
|       | Aug.   | 12. | Zacharias Durensis, Gröningen .                                                                   | 234. |
|       | Oct.   | 10. | Isibrandus Medoch, Phrisius. .                                                                    | 235. |
|       | Nov.   | 12. | Gerlacus Paludanus } . .                                                                          | 236. |
|       | Nov.   | 12. | Egerus Beninga } Frisii . .                                                                       | 237. |
|       | Nov.   | 12. | Johannes Karcckman } . .                                                                          | 238. |
|       | Nov.   | 12. | Hilmerus Diurckena } . .                                                                          | 239. |
| 1554. | Jan.   | 16. | Cornelius Amsfacius, natus in<br>oppido Amsfortia, non procul<br>a Trajecto Inferioris Germaniae. | 240. |

|       |           |                                                                                    |                               |
|-------|-----------|------------------------------------------------------------------------------------|-------------------------------|
|       | Apr. 27.  | Joannes Bonickenmolen, Hegensis.                                                   | 24                            |
|       | Apr. 27.  | Christophorus Radt, Hegensis.                                                      | 24                            |
|       | Maji 4.   | Oliverius de Bock, Alostensis.                                                     | 24                            |
|       | Maji 19.  | Theodorus Schenck a Nydegheh,<br>Geldrensis.                                       | 24                            |
|       | Junij 9.  | Alaricus Claudius, Frisius.                                                        | 24                            |
|       | Junij 21. | Vdalicus Meinhardus, Frisius.                                                      | 24                            |
|       | Junij 21. | Erhardus Hareksan, Frisius.                                                        | 24                            |
|       | Junij 21. | Joannes Etius                                                                      | } Frisii . . . 24             |
|       | Junij 21. | Joannes Ledensis                                                                   |                               |
|       | Junij 28. | Henricus Burgunck, Frisius.                                                        | 25                            |
|       | Julij 10. | Petrus Jacobi, Campensis (gratis).                                                 | 25                            |
|       | Aug. 13.  | Reinerus Schwatken, Daven-<br>driensis.                                            | 25                            |
|       | Aug. 21.  | Joannes Sascherus, Warmenhu-<br>sanus, Holandus.                                   | 25                            |
|       | Aug. 22.  | Albertus Opacius, Alstadiensis.                                                    | 25                            |
|       | Nov. 23.  | Gerlacus Epenus, Frisius.                                                          | 25                            |
|       | Dec. 2.   | Daniel Melchioris, Frisius.                                                        | 25                            |
|       | Dec. 2.   | Henricus Hornemahn, Frisius.                                                       | 25                            |
|       | Dec. 14.  | Engelbertus Westerholdt, Frisius.                                                  | 25                            |
| 1555. | Maji 2.   | Richardus Middochius, Frisius.                                                     | 25                            |
|       | Aug. 20.  | Eberhardus Telius, Daventriensis.                                                  | 26                            |
|       | Sept. 5.  | Theodoricus Hoddersenus, Frisius.                                                  | 26                            |
|       | Sept. 13. | Stephanus a Remen                                                                  | } Daven-<br>trienses . . . 26 |
|       | Sept. 13. | Otto a Dotincken                                                                   |                               |
|       | Nov. 4.   | Johannes Selige, Hagensis.                                                         | 26                            |
| 1556. | Mart. 1.  | Conradus a Steinwigk, Swalensis.                                                   | 26                            |
|       | Julij 7.  | Omo Sigelsmanus, Phrysus. adscr.<br>„mortuus Witeb.”                               | 26                            |
|       | Julij 7.  | Alricus Venerensis, Frisius.                                                       | 26                            |
|       | Aug. 10.  | Simon Brandes, Frisius.                                                            | 26                            |
|       | Oct. 3.   | Jacobus Miggrodius, Flander.                                                       | 26                            |
|       | Oct. 15.  | Johannes Paludanus, Altmarden-<br>sis, adscr, Consiliarius Adolphi<br>Ducis Holsa. | 27                            |
| 1557. | Maji 23.  | Harbertus Manlslo, Frisius.                                                        | 27                            |
|       | Junij 2.  | Volcmarus Benninga, Frisius.                                                       | 27                            |
|       | Aug. 24.  | Reinholdus a Freibergen, Ho-<br>landus.                                            | 27                            |
|       | Nov. 2.   | Leonhardus Gruber, Frisius.                                                        | 27                            |

|                |                                                                                                    |      |
|----------------|----------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| Nov. 17.       | Gerhardus Falckenburg, Noviomagus . . . . .                                                        | 275. |
| Dec. 1.        | Sibrandus Fumonius, Frisius. . .                                                                   | 276. |
| Dec. 6.        | Hero Jaders, Frisius (gratis) . .                                                                  | 277. |
| 1558. Jan. 17. | Illustris et generosus Dominus Adolphus, Comes a Nassaw, Cattenelnbogen, Vianden et Ditz . . . . . | 278. |
| Sept. 16.      | Lampertus Bitopaeus, Daven-triensis . . . . .                                                      | 279. |
| Oct. 22.       | Hermannus Hennigius, Frisius. .                                                                    | 280. |
| Nov. 3.        | Levinus Battus, Flandrus Gandavens . . . . .                                                       | 281. |
| 1559. Maji 14. | Christophorus Armasma, Frisius.                                                                    | 282. |
| Junij 7.       | Richardus Stromer, Frisius . .                                                                     | 283. |
| Junij 8.       | Petrus Budanus, Antwerpiensis .                                                                    | 284. |
| Junij 8.       | Nicolaus Budanus, Antwerpiensis.                                                                   | 285. |
| Junij 16.      | Fridericus Molckenbur, Schwolanus. . . . .                                                         | 286. |
| Aug. 12.       | Henricus Paulinus, Frisius. . .                                                                    | 287. |
| Aug. 12.       | Arnoldus Holstenius, Frisius. .                                                                    | 288. |
| Oct. 16.       | Waltherus a Brenen, Daven-triensis . . . . .                                                       | 289. |
| 1560. Jan. 11. | Antonius Gröningensis, Frisius.                                                                    | 290. |

#### ALGEMEENE OPMERKINGEN.

In het opmaken van de vorenstaande lijst heb ik, zoo-  
 veel mij mogelijk was, in het oog gehouden, dat er in  
 Deutschland en de Nederlanden onderscheiden plaatsna-  
 men voorkomen, die eenige klankgelijkheid hebben.  
 Daarom heb ik mij ook niet laten verlokken door de  
 bijvoegsels van Bornensis, Dammensis, Neoclesianus,  
 Pontanus, Hagensis, Husensis, en soortgelijken, ten zij

de naam al te duidelijk den *Nederlander* verried, of iets daarbij stonde, waarop ik mij meende te kunnen verlaten. Heb ik zodoende den een' of anderen naam prijs gegeven, dien ik wel gaarne had behouden, toch wilde ik liever te weinig dan te veel geven. Daarentegen heb ik allen opgenomen, die als Friesen, met insluiting soms van Groningen en Drenthe, stonden vermeld, omdat ik de Oost-Friesen in menigte vond aangewezen met den bepaalden naam van *Frisii Orientales*. Mogt nog een enkele zijn binnengeslopen, bij wien dat bijvoegsel vergeten ware, ik ben op bekomen aanwijzing bereid hem los te laten.

Bij het lezen van de naamlijst maken wij al spoedig de eene of andere opmerking. 'k Wil er eenige aanduiden.

Van de 27 vóór 31 October 1517 ingeschreven *Nederlanders* hebben eenigen, gelijk No 1, 3, 8 en 27, hun werkkring in Duitschland gevonden, maar toch zeker wel briefwisseling met dezen of genen in het vaderland onderhouden. De meesten zullen derwaards zijn teruggekeerd, maar de *Wittenbergsche Hoogeschool* niet hebben vergeten. En nu strekt zoowel het een als het ander mede tot verklaring, hoe men in de *Nederlanden* zo spoedig kennis kreeg en nam van *Luthers* stellingen tegen *Tetzels* aflaatprediking. Al of niet daarmede ingenomen, — wie te *Wittenberg* had gestudeerd, bleef voortaan met belangstelling het oog slaan op de kerkelijke beweging, die van *Wittenberg* uitging en hand over hand toenam. En naarmate het telkens duidelijker bleek, dat zij in alle landen van Europa bijval of tegenspraak vond, zullen ook zij er meer van gesproken en de zaak der hervorming door hun spreken bevorderd hebben.

Onder dat 27tal vinden wij in 1511 en 1512 acht Friesen. Friesland stond nog onder den Hertog van Saksen, en dat ze naar de nog jeugdige Saksische Universiteit ter studie gingen zou hun in later dagen misschien nog tot aanbeveling strekken. Maar geen wonder nu ook, dat de herinneringen, die ze van Wittenberg en ook wel van Luther medebragten, later gunstig werkten op hunne omgeving. Zij waren nog aanbevelingen voor de hoogeschool, ook toen de banden tusschen Saksen en Friesland waren verbroken. 't Komt mij voor, dat we daaruit de overgrootte menigte Friesen moeten verklaren, die wij later te Wittenberg aantreffen. Dat de reis uit Friesland derwaards, over Groningen en Oost-Friesland, niet van de moeilijksten was, kan toch slechts onbeduidenden invloed hebben gehad, daar er hoogescholen bestonden, die naderbij lagen.

Tot 1520 leeren wij uit de naamlijst een vrij groot getal Augustijner monniken kennen uit de kloosters van Enkhuizen, Haarlem, Dordrecht, en Antwerpen. Persoonlijke bekendheid met hunnen ordebroeder Martinus moest dus wel hunne belangstelling in zijne zaak verhoogen, zoodra zij voor zich zelve gewis werden dat zij tevens de zaak der christenheid was. 't Zou ons dus reeds geene bevreemding meer kunnen baren, dat juist in de genoemde steden de eerste sporen van het Lutherdom hier te lande worden gevonden. Maar die bevreemding vervalt zelfs ten eenenmale, als wij bedenken, dat die kloosters der Augustijner Observanten onder het toezigt der Saksische congregatie stonden; dat de stichting dier kloosters die wij op het laatst der 15de eeuw te Enkhuizen en te Haarlem aantreffen,

bepaald van Saksen is uitgegaan; en dat het klooster te Antwerpen door toedoen der Enkhuizer broederen in 1513 tot stand kwam. Ook te Dordrecht oefenden zij een tijd lang hunnen invloed uit. In Luthers brieven worden die kloosters daarom ook gedurig vermeld.

Moet het ons opvallen, dat op 4 September 1520 een drietal fraters uit Zuid-Nederland te gelijk werden ingeschreven, en ligt daarin welligt reeds eene bijzonderheid die de aandacht verdient en tot nasporing opwekt: onmogelijk is het, de veel opmerkelijker bijzonderheid over het hoofd te zien, dat er van 13 April tot 8 Mei 1522 verdeeld over slechts 5 dagen, niet minder dan 14 Nederlanders zijn vermeld. Bij geen hunner staat het broederteeken: Fr. En toch is het, dunkt mij, of wij hier niets dan monniken voor ons zien uit het Augustijner klooster te Antwerpen, die aan de gevangenneming van de bewoners en de slooping van het gebouw in October 1522 zijn ontkomen; zich een tijd lang hier of daar hebben weten schuil te houden; en nu, begrijpende waar het met hunnen prior Hendrik van Zutphen, en met hunne broeder Johannes van Essen, Hendrik Voës, en Lambertus Thor onder de handen der Inquisiteurs dreigt heen te gaan, onderling zijn overeengekomen om hun heil in de vlucht te zoeken, en elkander, zoo God wilde, te Wittenberg dat het brandpunt der congregatie geworden was, weder te vinden. 't Is mij anders onverklaarbaar, hoe zoovelen, bij 2, 3 en 4 te gelijk, zich in weinige dagen opdoen, indien wij niet aan onderlinge afspraak denken als gevolg eener allen betreffende gebeurtenis. En waarlijk zij hadden niet ten onrechte gevreesd, want 1 Julij verloren van Essen en Voës het leven op den brandstapel, die gewis ook voor

de beide anderen zou zijn ontstoken, indien ze niet geholpen waren om te ontvlugten. Van Hendrik van Zutphen is het bekend dat hij zelfs met geweld uit de gevangenis is verlost. De vierde schijnt eerst een paar jaren later te zijn ontkomen. 't Kan daarom toch nog wel zijn, dat onder dat veertiental de een of ander was niet tot hunnen kring behoorde. 't Gemis van het erteeken is gemakkelijk daaruit te verklaren, dat zij het klooster te ontvlugten ook van het kloosterle- hadden afstand gedaan. Ze gevoelden zich tot de heid van het Evangelie geroepen.

Verscheiden inschrijvingen treffen wij aan uit Deventer, Zwolle en Utrecht. Zou hierbij ook de invloed der waterhuizen in aanmerking kunnen komen? Ik doe al- in de vraag, zonder te willen beslissen; maar evenzeer nder te verbergen, dat ik zeer geneigd ben om toe- mmend te antwoorden.

Als wij de vele Friesen, die ons ontmoeten, afzonderen, e veel meer vinden wij dan niet uit de zuidelijke dan t de noordelijke Nederlanden, en dat niettegenstaande e nabijheid der Akademiën van Leuven, Douay en Pa- js. Dit verschijnsel stemt volkomen overeen met den ok van elders bekenden gang der kerkhervorming, die n de zuidelijke spoediger en dieper wortelde dan in e noordelijke gewesten.

Tusschen 1534 en 1538 worden maar zeer weinig Ne- erlanders genoemd. De tijd was dan ook zorgelijk. Met 1540 begint het weder iets gunstiger te worden. De jaren 1545 en 1554 munten zelfs bijzonder uit. Dat we in 1547 geen landgenoot te Wittenberg vinden, is het natuurlijk gevolg van den krijg in Duitschland.



En in 1552 hield de pest hen van daar terug, gelijk zij ook van de helft van 1527 tot de helft van 1528 gedaan had.

Geef dat een en ander nu reeds eenige waardij aan de geleverde naamlijst, hoeveel te grooter zou die waardij in onze oogen worden, als we konden ontdekken, wat er van allen, die daarop vermeld staan, in vervolg van tijd geworden is. Zoolang dat ons blijft ontbreken, kunnen we alleen bij toenadering daarvan spreken. De nasporingen en toelichtingen van anderen mogen aanvullen, wat mij, blijkens de hierachter volgende bijzondere aantekeningen, ontbreekt.

Wanneer ik de geleverde lijst als de getuigenis gave eener besliste overhelling van de Nederlanders der 16de eeuw tot de leerbegrippen van Luther, zou ik mij zelven van vooroordeel verdenken en van dwaling beschuldigen. Doch zulk eene beteekenis geef ik haar niet, en kan ik haar uit liefde voor de waarheid niet geven. Reeds vóór Luther tegen Tetzels aflaatprediking in openlijk verzet was gekomen, vinden wij immers een getal van 27 Nederlanders te Wittenberg ingeschreven, en die zijn er dus al vast niet om zijnentwille heengegaan. Hoe velen zal 't voorts alleen te doen zijn geweest om slechts de lust te boeten tot het bezoeken van buitenlandsche Akademien, gelijk Rothaller (No. 175) en van Remen (No. 262.) Hoevelen om in de medicijnen te studeren, gelijk Beukelsz (No. 220.) en Battus (No. 281.) Hoevelen eindelijk om den letterkundigen naam van Melanthon, gelijk wij mogen stellen bij Cortenhoff (No. 178) en Falckenburg (No. 275.) Neen, wat wij uit die lange lijst van namen mogen opmaken zonder vrees van de waar-

heid te kort te doen , is alleen dit : dat wie sedert 1517 al niet bepaald geloofshalve derwaards ging , toch in ieder geval weinig vrees koesterde voor het broeinest der ketterij , dat bovenaan stond in de reeks der verdachte en eindelijk verboden buitenlandsche Akademiën , en niet ongezind was om er nader kennis mede te maken . Er ademt ons eene zucht naar vrijheid uit tegen , die de geheele beschaafde wereld als vaderland beschouwt ; die tot beveiliging van leven en geweten den dwang en de vervolging ontvlugt ; die , zoolang nog geene besliste keuze gedaan is , zich alleen voorzigtigheidshalve door keizerlijke strafbedreigingen laat intoomen (No. 191 en 201.) ; en zich ongedwongen in 't onderzoeken van alle dingen beweegt , tot zij zich in de meest uiteenlopende kerkelijke begrippen verdeelt . Ten aanzien van dit laatste , dat ons hier inzonderheid aangaat , wijs ik slechts op Joannes Campanus (No. 83), Herman Busch (No. 141), Albertus Hardenberg (No. 170), Johannes Sascherus (No. 253) en Johannes Selige (No. 264). In waarheid , wij vinden hier nog het beeld dier vrijere Nederlandsche beweging , die , schoon onjuist de Melanthoniaansche rigting genoemd , zich toch gemakkelijk aan deze aansloot , of haar in zich opnam , en die alleen na veel strijd geweken is voor de eerst later gevolgde streng Calvinistische rigting .

Onze eerste Noord-Nederlandsche predikers waren dan ook noch bepaald Luthersch , noch bepaald Calvinistisch . Ze stonden op eigen grond , een' grond waarop zich Lutherschen en Calvinisten , beiden hunkerende naar de prediking van Gods waarachtig woord , nog gemakkelijk konden vereenigen . Onder de Zuid-Nederlanders ging

het anders toe. Daar drongen 't eerst, ter eener zijde, de denkbeelden door van Flacius en Heshusius, (1) die in de Luthersche kerk de drijvers eener regtzinnigheid waren geworden die af moest stooten in plaats van aan te trekken; en aan den anderen kant die der Fransche hervormden, die, de vervolging in hun vaderland ontweken, een toevlugt in België zochten en vonden. Daar kwam het dan ook eerst tot eene eigenlijke breuke tusschen de Nederlandsche protestanten. En toen nu in 1567 en vervolgens België zoowel de Vlaamsche als Fransche protestanten uitwierp en naar Holland en elders deed vlugten; toen men de Lutherschen in verdenking wist te brengen, als of zij met Rome en Spanje heulden; toen vruchteloos op hulp van Luthersche vorsten tegen den gemeenschappelijken vijand werd gehoopt, en eindelijk Leiden, ten billijken loon van zijn met verbazingwekkende volharding doorgestaan beleg, zijne Akademie verkreeg; toen eerst liet allengs ons vaderland zijne eigene vrije rigting varen om de praedestinatieleer van Kalvijn te huldigen.

Onmiskénbaar is die invloed der Leidsche Akademie. Dat zij voortaan de Nederlandsche jongelingschap, die zich aan de wetenschappen wenschte te wijden, tot zich trok, en van 't bezoeken der hoogeschole van Noorderlijk Duitschland terughield, spreekt van zelf. Die voortaan ook nog buitenslands, en dan veelal in Frankrijk, Zwitserland en Italië, hunne kennis zochten te vermeerderen, waren slechts jongelieden van aanzienlijke ge-

---

(1) Prof. Kist (Arch. XVI. bl. 347) nam dezen Weselaar nog onder de Nederlanders op. Ik heb dat niet gedaan, en daarmede geloof ik, getoond, mij streng aan aangenomen beginsel te willen houden.

boorte of gegoeden huize. Maar wat hier alles afdoet, is de keus der Hoogleeraren in de godgeleerdheid.

Daar staat in 1575, bij de opening der lessen, aan het hoofd der hoogleeraren Caspar Janssen Coolhaas, het beeld nog der eigenlijke Nederlandsche, der meer vrije beweging. Maar hij staat daar slechts weinige maanden, om zich vervolgens weder geheel aan zijn predikambt te wijden. In den loop der 16de eeuw, en daartoe bepaal ik mij hier voor 't oogenblik, wordt hij slechts gevolgd door Guillaume Figuerais, van Rouan; Ludovicus Capellus, almede een Franschman; Johannes Bollius, van Gent; Hubertus Sturm, uit den Eïffel; Lambertus Danaeus, van Orleans; Johann Hollmann, van Stade; Adrianus Saravia, van Hesdin, in Artois; Lucas Trelcatius, van Erin bij Douay; Carel de Haan, van Arnhem; Franciscus Junius, van Bourges; Petrus Molinaeus, van Vexin; en Franciscus Gomarus van Brugge. Zie, zijn dat niet grootendeels Franschen, 7 van de 12, aan wie zich de beide Vlamingen, Bollius en Gomarus, als strenge Calvinisten (1) aansluiten, terwijl niet meer dan een enkele Noord-Nederlander, de Haan, onder hen wordt gevonden? Alleen deze is uit eigen gewesten. Maar deze is dan ook een man, die minder streng gestempeld, en nu reeds minder aangenaam is. Hij vertoeft dan ook slechts 4 jaren te Leiden. Ook Sturm, al had hij

---

(1) Over het algemeen waren de Vlaamsche Calvinisten juist niet van de gematigdsten, en nog al drijvers, zelfs in zaken van staatkundigen aard. Bekend is het gezegde van den Franeker Hoogleeraar Martinus Lydius ten hunnen aanzien (1587): „Deze lieden hebben ons Vlaanderen en Braband doen verliezen, en zij zullen ook Holland en Zeeland doen verloren gaan, zoo de Overheid niet met wijsheid hierin weet te voorzien.” (Brandt, Hist. der Ref. I. bl. 724).

*de aeterna praedestinatione* geschreven, behaagde zóó weinig, dat hij, na 4 jaren zijn ontslag vragende, dat ontslag kreeg, zonder dat Curatoren eenige de minste moeite deden om hem, gelijk de studenten wenschten, te behouden. En Hollmann, de vriend van Melanthon, en wiens gezegde tot zijnen ambtgenoot Donellus: „vos facitis Deum tyrannum et carnificem.” (Brandt, Hist der Ref. I. bl. 558) genoeg zijne denkwijze verraaft, werd na 4 jaren en 3 maanden ambtsbediening door den dood weggerukt. Wat baatte dus hunne meer gematigde denkwijze? Uit het zuiden drong de strenge denkwijze van Kalvijn met telkens vastere schreden binnen. Leiden werd haar brandpunt. Arminius kon haar niet meer keeren. De Dordsche Synode plaatste haar op den troon. En de oude, vrijere geest der eigen hervorming was voor langer dan twee eeuwen onderdrukt.

Nog iets, dat daarmede gelijken tred houdt. Van 1559, toen de Akademie van Genève tot stand kwam, tot 1578 is het getal der Nederlandsche studenten aldaar zeer gering. Maar de invloed der Leidsche Hoogleeraren in 't aanbevelen van die Hoogeschool blijkt wel daaruit, dat met 1579 dat getal zeer sterk toeneemt. Na 1600 vermindert het wederom tot 1620. En daar, waar de Dordsche Synode gezegd kan worden den strijd der buitenlanders voor het Calvinismus beslist te hebben, houdt het studeren van Nederlanders te Genève geheel op. Tot op het einde der 17de eeuw staan niet meer dan 40 ingeschreven; in de 18de niet meer dan 16; in de 19de tot dusverre niet meer dan 4, waarvan nog 3 uit Belgie.

Doch hoe 't zij, de door mij geleverde lijst aangaande Wittenberg zal wel door niemand, die belang stelt in de

geschiedenis der ontwikkeling van den geest hier telande in de 16de eeuw, van onwaarde worden gerekend. En konden we soortgelijken ook verkrijgen van Erfurt, Heidelberg, Marburg, Rostock, Straatsburg, Tubingen en elders, den vrienden der wetenschap zou daarmede eene aangename dienst worden bewezen.

Ten aanzien van Genève bezaten we sedert 1858 eene opgave in de *Godgeleerde Bijdragen*, st. 11. bl. 944—946; doch zij liep slechts over de jaren 1579—1584. De daarbij genoemde Theologanten zijn, — alwederom opmerkelijk, — op zeer weinigen na, Zuid-Nederlanders. Nu in 1860 te Genève uitgegeven is: *Le Livre du Recteur, Catalogue des Etudiants de l'Académie de Genève de 1559 à 1859*, (1) zijn we in staat het tot dusverre ontbrekende aan te vullen. Onder de eerste Nederlanders, die daar voorkomen, zijn: Joannes en Philippus Marnix, van Brussel, en wel vóór 1563. 't Jaar der inschrijving is niet opgegeven; we mogen bij raming 1561 stellen.

Ook het Album der Universiteit Rostock zou ons gewis eene belangrijke lijst kunnen leveren. Immers uit O. F. Schutzi *vita Davidis Chytraei*, lib. I, II (III en IV ontbreken mij,) Hamburgi. 1720, 1722; en uit O. Krabbe, *die Universität Rostock im XV und XVI Jahrhundert. Rostock u. Schwerin* 1854. 2 Theile, — heb ik reeds de volgende alphabetisch gestelde namen verkregen die allen der 16de eeuw toebehooren:

---

(1) Daarvan is verslag gegeven in de *Godgel. bijdr.* 1861. st. 10 bl. 814—824. De verslaggever heeft allen weggelaten waarvan hij niet zeker meende te zijn, en bovendien enkel de *Theologanten* opgenoemd. Evenwel heeft hij goedgevonden de Oostfriezen te vermelden, wat ik gepoogd heb te vermijden.

Levinus Battus , van Gend. (Zie No. 281.)  
 Carolus Battus.  
 Anthonius Bernare , van Breda.  
 Jacobus Bording , van Antwerpen.  
 Jacobus Bording Jr. van Antwerpen.  
 Philippus Bording , van Antwerpen.  
 Johannes Bronckhorst , van Nijmegen.  
 Everhardus Bronckhorst , van Deventer.  
 Henricus Brucaeus , van Aalst.  
 Nicolaus Budanus , van Antwerpen. (Zie No. 285.)  
 Petrus Capitein (Stratageus), van Middelburg.  
 Petrus Clericus , van Antwerpen.  
 Franciscus de Coinninck , van 's Gravenhage.  
 George van Dam , van Antwerpen.  
 Walterus Elfrach , van Hassel.  
 Janus Gruterus , van Antwerpen.  
 Egbert van Haarlem.  
 Johannes Haer , van Roermond.  
 Bernardus Holtorpius , Hagensis.  
 Balthasar Houwaert.  
 Albertus Knoppert , van Zwol.  
 Volkert Koornhert.  
 Gijsbertus Longolius , van Utrecht.  
 Lambertus Ludolphi , van Deventer.  
 Andreas Martinus , van Gendt.  
 Petrus Memmius , van Herenthals.  
 Hendrik Middendorp.  
 Johannes Pellemontanus , van Werden.  
 Harcko Sickens Poppema , van Groningen.  
 Johannes Saliger , Hagensis. (Zie No 264.)  
 Gerardus Smydt , van Herdenberg.

Cornelius van Sneek.

Johannes Strube, van Deventer.

Johannes Vorstius, van Antwerpen.

Nicolaus Vorstius.

Jelmer van Woudenberg, van Amersfoort.

Dat deze lijst aanmerkelijk vatbaar is voor vergroo-  
ting uit het Album, kan ieder nagaan, die bedenkt, dat  
Rostock, als Hanzestad, in naauwe betrekking stond met  
onze Hanzesteden; en niet minder, dat in 1462 ook daar  
een Fraterhuis was gesticht. Immers, al was die stich-  
ting niet van Deventer uitgegaan, zoo onderhielden toch  
de *broederen des gemeenen levens* overal de onderlinge ge-  
meenschap.

Ten slotte nog eene opmerking van meer stoffelijken  
aard, en die toch ons niet van het gebied van den geest  
verwijdert. Als we aan de studerende jongelingschap der  
16de eeuw denken, die verplicht was óf Leuven te be-  
zoeken, óf buiten 's lands te gaan, dan stellen we ons  
doorgaans jonge lieden voor van zóó goeden huize, dat zij  
de kosten konden bestrijden. Even als het album van  
Genève, zoo leert ons ook dat van Wittenberg reeds, dat  
daarop nog al uitzonderingen werden gevonden. Er wa-  
ren er toch ook onder van soberen doen, die niet dan  
eenig kruimelgeld voor hunne inschrijving konden betalen  
(No. 83, 106, 216). No. 127 was niet de eenige „arme  
jongen,” die „om Gods wil” werd ingeschreven. Naast  
hem staan nog No. 23, 146, 171, 179, 180, 186,  
193, 200, 251 en 277. Ja zelfs onze Doctor in de God-  
geleerdheid Albertus Hardenberg (No. 170) moest van be-  
taling verschoond worden. Monniken mochten aanvanke-  
lijk nog op de kloosters kunnen reizen, voor de overi-



gen kostte de reis handen vol. Wie weet, hoe menigeen het benoodigde hier en daar met zuren arbeid heeft moeten verdienen. Maar boven al zijn wij gewis bewogen en te gelijk ingenomen met No. 113, die in het licht der wetenschappen troost zocht en vond voor 't gemis van het licht zijner oogen.

In de volgende bladzijden geef ik nu nog eenige kleine aantekeningen omtrent dezen en genen uit het Wittenbergsche Album, dien ik uit de menigte gemeend heb herkennen.

#### BIJZONDERE AANTEKENINGEN.

1. Ambrosius Vollant, geb. te Groningen in 1466 of 1468, studeerde en promoveerde te Padua in de Rechten; werd eerst Hoogleraar te Tubingen, en in 1500 aan de pas opgerigte hoogeschool te Wittenberg. Voort bekleedde hij den post van kanselier bij Hertog Ulrich van Wurtemberg. Hij stierf te Stuttgard in 1549, al een grijsaard van 81 of 83 jaren.

3. Johannes de Campis. Er staat bij zijn naam niet van waar hij was. Hij kan van Kampen zijn geweest, hij kan ook van de Velden hebben geheten. In 1509 komt nog eens voor Johannes Campis, Ordinis Heremitarum, bij wien wij naar Maagdeburg worden gewezen. Ik gis, dat onder die verschillende namen toch eigenlijk maar van één man wordt gesproken. Zijne verschillende promotiën staan vermeld in het door Dr. L. E. Förstermann in 1838 te Leipzig uitgegeven: *Liber Decanorum*

*Facultatis Theologiae Academiae Vitebergensis*, bl. 5, 6

81. Mogt hij ook al geen Nederlander van geboorte en geweest, dan was hij het toch wel van afkomst, en wijst ons met zijnen naam gewis naar de *Hollandereien*, die in de vorige dagen door Nederlandsche landbouwers in het Brandenburgsche aangelegd, en zelfs nu nog onder dien naam bekend.

4. Andreas. Misschien wel dezelfde als Andries Egbertsz, die nog in 1527 te Enkhuizen voorkomt, en daar eenmaals prior van het Augustijner klooster was.

6. Jacobus Haleym. Vermids hij in het Album onmiddellijk op de beide Enkhuizers volgt, en alzoo in dat gezelschap naar Wittenberg schijnt gekomen te zijn, is het wel geene gewaagde gissing voor Haleym te lezen Harleym. Maar gewaagd is eene andere, die ik evenwel mededeel, om haar aan verder onderzoek te kunnen aanbevelen. 't Is namelijk zeker, dat Jacobus Proost, van Iperen, in 1521 te Wittenberg tot Licentiaat is gepromoveerd. Ook wordt gezegd, dat hij reeds in 1517 daar is geweest. Maar noch op 1521 noch op 1517 staat zijn naam in het Album. Ik heb hem daarom niet in de naamlijst kunnen plaatsen. Er schiet niet anders over dan te stellen, dat hij reeds veel vroeger geïmmatriculeerd moet zijn. Doch ook door al de voorgaande namen wordt zijn naam er niet gevonden. De eenige, die met hem kan bedoeld zijn, is de Jacobus die tot het Harlemsche klooster behoorde. En is nu dat vermoeden niet zonder grond, en mogt het later blijken juist te zijn geweest, dan hebben wij eene nieuwe bladzijde in het levensboek gevonden van den merkwaardigen man, die bij herhaling om den geloove te Brussel is gevangen.

gezet, doch de eerste maal door herroeping, de tweede maal door ontvlugting, kerker en brandstapel ontkeimen, en den 30sten Junij 1562 als Superintendent van Bremen is gestorven. Reeds was de naamlijst zelve afdrukt, toen ik nog tijdig genoeg kennis kreeg van de uitgave van: *Jacobus Praepositus, Luthers leerling en vriend, geschetst in zijn lijden en strijden voor de Hervormingszaak door H. Q. Jansen. Amsterdam. 1862*, om al wat ik verder omtrent Proost had willen mededeelen, maar dat nu onnoodig geworden is, terug te nemen. Slechts de volgende opmerking mag ik niet terughouden. Men zou namelijk vragen: hoe ik mij Proost en zoo vroeg en in Haarlem denk, terwijl Erasmus schrijft, dat hij naar zijn eigen zeggen Luthers leerling is geweest. In mijn oog is de zaak evenwel zeer eenvoudig. Beide vrienden verschilden niet veel in leeftijd. Luther, in 1501 bij de Universiteit te Erfurt ingeschreven, werd er in 1505 Baccalaureus in de wijsbegeerte, en had in 1505 de Magister-ring verkregen, en lessen over de natuur en zedekunde van Aristoteles beginnen te houden, toen hij in het klooster ging. Mogt het nu waar zijn, dat beiden te Erfurt dezelfde cel hebben bewoond, dan hebben wij eenvoudig den tijd hunner kennismaking tuschen 1505 en 1508 te plaatsen; terwijl tevens zou volgen, dat Proost, in 1506 of 1507, weder van Wittenberg vertrekkende, naar Haarlem moet zijn teruggereisd over Erfurt, waarschijnlijk om den Vicaris-generaal zijner orde, Staupitz, te ontmoeten; en dat hij gedurende dien tijd, in het klooster geherbergd, in Luthers cel en leerrijken omgang zal hebben gedeeld.

7. Johannes Mechelinie. In 1507 verwierf Johanne

van Mechelen te Wittenberg „omnes promociones et gradus usque ad licenciam exclusive.” Toen keerde hij natuurlijk naar Enkhuizen terug. In 1511 vinden we hem op nieuw te Wittenberg. „Feria 6<sup>a</sup> post natiuitatis Marie respondit pro licentia;” „kalend 17. Oct. vespertinus est, et in postero die candidatus per Johannem stupicijum.” (Förstemann, Lib. Decan.) In strijd daarmede staat wel op bl. 82 van 't zelfde boek, maar uit een ander register: „promotus 15. Dec. 1511;” maar het moet blijkbaar September zijn, vermids verder van hem gelezen wordt: „Sabbatho Francisci 1511,” d. i. twee dags vóór St. Franciscus, = vrijdag 3. October, „relatus est in Senatum theologicum.” Het lidmaatschap van den Senaat der theologische faculteit stond gelijk met de draagt van het professoraat, dat hij ook als Magister nogt bekleeden. Dat heeft hij echter te Wittenberg niet gedaan; hij vertrok weder naar Enkhuizen. Van daar uit heeft hij in 1513 de stichting van het Augustijner klooster te Antwerpen ondernomen. Die onderneming deed hem den titel verwerven van *vicarius provincialis* over de kloosters der Saksische congregatie in de Nederlanden, en maakte hem tot den eersten prior van het nieuw gestichte klooster, gelijk hij tot in 1519 schijnt te leven te zijn. In 1520 en 1521 komt hij als prior te Antwerpenrecht voor; doch de daar geboden tegenstand der stedelijke regering deed zijne pogingen mislukken. Sedert dat verlies ik hem weder uit het oog. De namen van Rathem en van Osbach, waaronder hij mede voorkomt, staan wel in verband staan met zijne levensgeschiedenis uit 1507.

Isbrandus de Bolswardia. Hij werd nog in 't zelf-

de jaar 1508 bevorderd, 1 Sept. „ad biblia,“ en 8 D „ad fententias.“ „In vigilia app. Petri et Pauli“ 15 werd hij toegelaten „ad formaturam;“ „feria 6a an Francisci respondit pro licentia, et admissus est; in p festo Galli vesperiatu est per magistrum Jodocum Tru fether; et ipso die Galli promotus est Magister per eu dem magistrum Jodocum.“ Wat al stadiën had de Ba calaureus te doorloopen om Magister of Licentiaat worden!

9. Henricus Gelrie de Zutphania. Bij dezen zij h genoeg te verwijzen naar C. H. van Herwerden: *De aandenken van Hendrik van Zutphen onder zijne landg nooten vernieuwd*. Gron. 1840; en de *Nalezing op het Aa denken* enz. Leiden. 1845. 'k Voeg er alleen bij, dat h door den martelaar gebruikte exemplaar van den H breeuwschen Bijbel in 4to, die in 1518 door David Bon berg, van Antwerpen, te Venetië is uitgegeven, doe aankoop in handen kwam van Johannes Agricola, d 't zelf daarin aanteekende. Later werd het eigendor van den kerkhistorieschrijver J. M. Schröckh, te Wi tenberg, die van deze bijzonderheid me'ding maakt i zijne *Christl. Kirchengesch. seit der Reform.* IV. (Leip zig. 1805.) S. 13.

14. Reynherus Reynstein was de voornaamste de monniken, die in 1513 door Johannes van Mechelen va Enkhuizen naar Antwerpen werden gezonden tot stich ting van een Augustijner klooster aldaar. Toen de ge noemde zender zelf derwaards was gekomen, wer Reynstein zijn Subprior en cursor. De laatste waardig heid, aan het Subprioraat verbonden, was waarschijnlijk die van het elders zoogenoemde leesmeesterschap, da

tot toezigt op de boekerij en tot het voorlezen onder den middagmaaltijd verplichtte. Geschiedde dat lezen wellicht onder 't heen en weder wandelen door de eetzaal, dan behoeft de naam van *cursor* geene verklaring meer. In November 1522 treffen we hem nog eenmaal aan, elders, misschien te Enkhuizen, te zamen met den uit de Brusselsche gevangenis ontvluchten Proost. Aan beiden namelijk schreef Hendrik van Zutphen 29 Nov. 1522 uit Bremen een' brief; doch werwaards zij die verzonden, is mij onbekend.

18. Henricus Baue, *de ewardia*. Zonder twijfel is in den afdruk van het Album de letter L uitgevallen, en moeten wij Lewardia lezen. Baue zal Bouwe of Bouwes moeten zijn.

20\*. Onmiddellijk op Wollerkamen (Wolkammer?) volgt in het Album: „*Sijismundus Schenck de Tautenburg*, dominus in Neideck, Baro, dioc. Ratisponen.” In de naamlijst zelve heb ik hem niet opgenomen, omdat ik, al volgt hij op een viertal Friesen, nogtans niet weet of hij een Fries van geboorte was. Evenwel, de bijvoeging van de dioecese Regensburg kan eenvoudig geschied zijn ter wille van de heerlijkheid Neideck. Ik meen in elk geval zijn naam te mogen vermelden om het geslacht waartoe hij behoorde. Immers Johann Schenck van Tautenburg was een der Edelen van Hertog Albrecht van Saksen-Meissen, die in 1498 naar Friesland kwam; wiens zoon Georg van 1521—1540 het stadhouderschap van Friesland bekleedde en wiens kleinzoon van 1566—1580 Aartsbisschop van Utrecht is geweest. Hij zal zeker wel vermeld staan in de *Geschichte der familie Schenk von Neydeggen*, insbesondere des *Kriegsobristen Martin Schenk von*

*Neydeggen. Nach archival-und andere authent. Quellen bearbeitet. Köln u. Neuss. 1860. 8° (1 $\frac{2}{3}$  Rthlr.)*

23. *Intitu*, op het einde, is: *intitulatus*, = *immatriculatus*.

26. *Frater Adrianus de Anthoberdia*. Ik geloof in dezen den Augustijner monnik Adriaan Boxschot te herkennen, die met van Essen, Voës, Muller, Proost en anderen 't eerst de hand aan de kerkhervorming te Antwerpen heeft geslagen. Gevankelijk naar Brussel vervoerd, wist hij gelukkig van daar te ontkomen naar Wittenberg, waar hij eenigen tijd bij Luther inwoonde. Deze beval hem om zijne taalkennis, geleerdheid en welsprekendheid aan Jodocus, graaf van Hoya, aan. Hij verkreeg dien ten gevolge eerst eene aanstelling te Nienburg, en werd daarna predikant te Hoya zelf.

27. *De Trech. Inferiori*. Even zoo bij N°. 29 en 33: „*de Trajecto Inferiori*”. *Trajectum inferius* zoowel als *Trajectum superius* is niets anders dan Utrecht, met inachtneming van beneden- en bovenstad. Zoo stond b. v. het St. Paulus-klooster in de eerste, het Fraterhuis in de laatste. Zie *Kist en Roijaards, Archief*. III. Aant. bl. 29, en XIV. bl. 388.

36. *De Anewepen*. Lees hier: de Antwerpen.

37. *Canden*. Lees: Ganden. d. i. Gandensis. Berlin komt hier toch ten zelfden dage voor met nog een Gentenaar, Lechard, N°. 38.

39\*. Vóór 40 behoort welligt nog Thomas Novimagius, die 4. Oct. 1521 in Förstemann's *Lib. Decan.* staat vermeld: „*pro Baccal. Bibl. respondit et promotus*” (pag. 83.) Op bl. 25 staat echter niet Novimagius maar „Novidagius.” Eene van beide opgaven is fout. Ik heb

hem daarom in de naamlijst zelve niet willen opnemen, en zulks te minder, daar ik in het Album, zelfs in de voorgaande jaren, geen naam heb gevonden die er eenige gelijkheid mede heeft. Is „Novimagius” juist, dan behoort hij aan Nymegen. Ook Prof. Kist (Arch. XVI. bl. 346, 347) zag in hem een Nederlander.

47. Franciscus Fritziohan. De naam van Fritzhans of Fritzhansen komt meermalen in Luther's brieven voor. Volgens De Wette zou deze een Franciskaner zijn geweest, en reeds in 1522 te Maagdeburg het Evangelie hebben gepredikt. Wij vinden hem aldaar nog in 1529, 1531 en 1532 aan de zijde van Nicolas Amsdorf. Dat hij als Franciskaner voorkomt kan aan zijn voornaam worden toegeschreven. Het omgekeerde is minder waarschijnlijk en toch mogelijk. *Bobardia* is *Bosbardia*, d. i. Bolsward.

50. *De Ulssen*. De naam komt nog eens bij No. 82 voor. Indien er niet uitdrukkelijk *Trajecten dioc.* ware bijgevoegd, zou ik aan *Uelzen*, *Ulza* (*Ulyssea*) gedacht hebben, een stedeke van het vorstendom Luneburg, aan de Ilmenau. Mijns inziens heeft de Decanus, die den naam inschreef, moeite gehad om ons Velzen bij Haarlem getrouw weder te geven. Hoe 't zij, de Utrechtsche dioecese vergewist ons, dat Werensingh en Ter Breden Nederlanders waren.

57. *Gronyngen*, *Monasterien dioc.* Vroeger (zie No. 14 en 37) behoorden Groningen en Drenthe, onder het Bisdом van Utrecht, nu en later (zie 1527 No. 81) onder dat van Munster.

58. Wilhelmus Hagnis, *Trajecten dioc.* Het zij dit Hagnis voor eene zamentrekking of verkorting van Hagensis, of wel voor eene schrijffout gelde, wij hebben aan



Willem van Haghe, den Rector der Haagsche school te denken, dien wij onder de namen van De Volder, Fullo, Fullonius of Gnapheus te wel kennen, om hem hier verder te schetsen. Hij komt in 't Album tusschen 24 Aug. en 26 Dec. 1523 voor zonder bepaalde dagtekening. Hij kan, uit hoofde van zijn Rectoraat te 's Gravenhage, slechts zeer kort te Wittenberg hebben vertoefd. Nogtans schrijf ik aan dien uitstap zijne gevangenzetting te Delft toe, waaruit hij na driemaanden op voorgestelde „cautie,” en onder bedwang van den Haag niet te mogen verlaten, werd ontslagen. Zijn leven is kortelijk beschreven door E. F. Harkenroth in de *Biblioth. Bremensi* (Class. VIII. p. 87—93), en niet lang geleden door H. Roodhuizen Jr. in zijn Akademisch Proefschrift. 1858.

60. Het noemen van den naam van De Volder geeft mij aanleiding om ook te spreken van Hollands eersten martelaar voor de zaak der kerkhervorming, Jan de Bakker van Woerden, wiens leven en lot hij heeft beschreven. Vruchteloos heb ik in 't Album naar dezen gezocht. Op 27 Aug. 1524 staat wel een Johannes Pistoris, maar deze komt, om het bijgevoegde „*Chraberger*” (sis), in geene aanmerking. Toch zou 't kunnen zijn, dat onze Woerdenaar daar op 18 Julij 1524 verscholen ware onder den naam van Johannes Theodericus Wijsman. Als zijn vader toch wordt Jan Dirkszoon genoemd, wat met Theodericus zamenstemt. Al te naauwkeurig was men oudtijds in 't gebruik der namen niet, en de geslachtsnaam, waar die bestond, werd weinig gevoerd, en doorgaans, als ware hij overtollig, verzwegen. 't Is slechts de vraag, of de naam van Wijsman in het laatst der 15de en het

begin der 16de eeuw te Woerden voorkomt. Het onderzoek daarnaar, dat ik verzocht heb, is niet gemakkelijk. Misschien komt hij slechts uit de eene of andere oude oorkonde als bij toeval voor den dag.

61. Petrus Plateanus. Nog in 't zelfde jaar 1525 werd deze voormalige schoolmeester uit Braband Rector te Joachimsthal, en iets later te Zwickau, in Meissen, waar in 1530 zijn zoon Theodorus werd geboren. In 1533 verkreeg hij te Marburg den rang van *Magister*, studeerde er nog eenigen tijd onder den Hoogleeraar Megapus of Megabacchus in de Medicijnen, en gaf in 1534 of 1535 openlijke lessen in de Rhetorica, waartoe de kosten door den landgraaf Philip van Hessen werden betaald. Vermits er in Bretschneiders uitgave van Melanths brieven een brief van Plateanus voorkomt aan Joh. Spangenberg, die in Aug. 1535 te Cygnea, d. i. Zwickau, is geschreven, blijkt het, dat hij nog voor eenigen tijd derwaards is teruggekeerd. Eindelijk werd hij te Marburg Hoogleeraar in de zedekunde, en stierf er in 1550. Van zijne geschriften vind ik vermeld: *Grammaticarum Introductionum lib. I*; *Epistolas de Anabaptistis*; *Libros de recto usu moralis philosophiae*; *Librum de vivendi ratione*. Zijn bovengenoemde zoon, die in April 1544, en dus reeds op 14jarigen leeftijd, te Wittenberg werd ingeschreven, was eerst bij onderscheiden legers veldarts, en stierf als raadsheer te Wittenberg in 1601. Dat sommigen al zeer jong de Akademie bezochten blijkt onder anderen uit het Wittenbergsch *Album*, waar b. v. in 1515 bij den naam van Thomas Heffner is geschreven, „ob puericiam non potuit jurare” En in 1508 lezen wij zelfs, na de vermelding van een vijftal namen: „Cum istis

quinque suprascriptis dominus Rector dispensavit de Juramento usque ad annum cujuslibet decimum quartum."

65. Jacobus Maess Battus. Welligt beteekent de naam eenvoudig Jacobus Battus, Masii *filius*, en behoort hij tot het geslacht van No. 288. Ik durf hem althans niet houden voor den Jacob Maas, van wien Scheltema in zijn *Staatkundig Nederland* gewag maakt. Wel komt de leeftijd overeen, maar het bijgevoegde Battus staat belemmerend in den weg. De door Scheltema bedoelde Jacob Maas namelijk, geb. 1505, gest. 1569, eerst Syndicus of pensionaris van Antwerpen, en later lid van den Raad van Brabant, was de zoon van Johannes Maas en Gomarina van Marle; huwde met Aleide de Tassis; en staat bekend als de vader van onderscheiden kinderen, waarvan een viertal aanzienlijke ambten heeft bekleed. Toch zou 't kunnen zijn, dat de laatstgenoemde den geslachtsnaam van Battus, Baten, losgelaten had, en beiden bloedverwanten waren. Antwerpen was althans de gemeenschappelijke geboorteplaats.

67. Waltherus Achellen de Breda. Zeker behoorde deze wel tot hetzelfde geslacht als Igram van Achelen, van 's Hertogenbosch, die in 1560 in 't Hof van Friesland zitting kreeg, in 1570 tot voorzitter daarvan werd verkozen, in 1574 en 1575 een belangrijk aandeel had in de maatregelen van Caspar de Robles tot de nieuwe vijfdeelszeebedijking van Friesland, in 1598 voorzitter werd van den Geheimen raad van Mechelen, en in 1604 aldaar is overleden.

72. Rudolphus Suoltensis. 't Ligt voor de hand hier aan eene drukfout in het gedrukte Album, of aan eene

schrijffout in het geschrevene te denken, en Suollensis, van Zwolle, te lezen.

75. Johannes Lydius. Zijn eigenlijke geslachtsnaam was van Leyden. Reeds van oude tijden af had dit geslacht zitting in Raad en Schepensbank te Deventer. Zoo vind ik Johan van Leyden 1363—1383; Peter 1380—1396; Hendrik 1391—1398; Johan 1407—1441; Geert 1447—1455; Evert 1458—1481; Jan 1492—1510; Gerrit 1511—1516; Johan 1516—1542. De laatste, een der vrienden van Gerardus Gelderhauer, die hem in September 1525, op zijne reis van Antwerpen naar Wittenberg, te Deventer een bezoek bragt, was de vader van onzen Johannes, een der eersten, die „per Semestre Estivale” van 1526 zijn ingeschreven. Voorzeker heeft gemeld bezoek er toe bijgedragen om hem naar Wittenberg ter studie te zenden. Of hij van daar huiswaards is gekeerd, blijkt niet. Genoeg dat hij, om de geloofsvervolging te ontgaan, een toevlugt zocht te Lubeck, waar hem reeds in 1532 een zoon werd geboren, namelijk de bekende Martinus Lydius, van 1585—1601 Hoogleraar te Franeker. Deze was dus niet de zoon, maar de kleinzoon van Geldenhauers vriend. Over zijn nageslacht zie men Schotels *Kerkelijk Dordrecht*, en anderen van onze kerkelijke geschiedschrijvers.

83. Joannes Campanus. Jöcher maakt gewag van zekeren theoloog Johannes Campanus, uit Gulikkerland, die ter helfte der XVIde eeuw leefde, te Wittenberg studeerde, tot allerlei dwalingen verviel, en onder anderen leerde, dat de Zoon en de H. Geest geen twee van den Vader onderscheiden Personen waren. Deze kan geen ander geweest zijn dan de onze, vermids er

tusschen 1520 en 1530 , en verder behoeven we niet te gaan, geen andere Johannes Campanus in het Album van Wittenberg voorkomt. Bij den naam Campanus denk ik niet aan Kampen , maar aan het stedeke Kempen , dat oudtijds tot het Bisdom van Luik behoorde , en ons , in vroeger dagen , in Thomas Hammerken en Johannes Brugman , merkwaardige en waardige mannen had geschonken. 'tLigt ongeveer 6 uren van Venlo , en dus niet zoo ver van Gulick af , of „aus denen julichischen Landen” is daarmede weinig in strijd. Een en ander wordt bovendien verbonden door het berigt , dat Melanthon 26 Julij 1530 uit Augsburg zond aan Vitus Theodorus , die toen bij Luther was : „Van daag heb ik „van Otho Beckman vernomen , dat die Campanus , de „onze , die vóór ons vertrek nieuwe leerbegrippen te „Torgau had gebragt , door den Fiskaal van Luik is ge- „vangen gezet. Men meent zelfs dat hij met den dood „is gestraft; maar dat laatste weet men niet zeker. Zeg „dat aan den Doctor (Luther). (Zie Bretschneiders uitgave van de *Epp. Melanth.* N<sup>o</sup>. 802.) Meer nog van hem en zijne meeningen leeren wij kennen uit een' brief van Melanthon aan Myconius , vermoedelijk op het einde van Januarij 1530 geschreven , waarin het heet : „Ik heb wat nieuws „gehoord. Wij hebben hier een Magister , een jonge- „ling die zoo tamelijk student is , die het artikel vande „Driëenheid begonnen is omverre te werken. Hij ont- „kent het dat de wet moet onderwezen worden. Hij ont- „kent dat er in de bekeerden zonde is. Ten aanzien der „Sacramenten houdt hij hetzelfde staande wat de Ana- „baptisten vertellen. Dien ten gevolge heeft de Vorst „hem op het slot in eene zekere kamer opgesloten. We

„hopen evenwel, dat hij die vreesselijke dwalingen zal „afleggen.” Maar die hoop werd niet vervuld; want eenige dagen later schreef Melanthon aan denzelfden: „Campanus heeft een twistschrift herwaards gezonden, „dat huiveren doet.” (Epp. Melanth. N<sup>o</sup>. 659 en 664.) Bretschneider doet opmerken dat Van Seckendorf zich vergist heeft, met dat geschrift tot 1532 te brengen. (Zie Van Seckendorf. Deel II. fol. 24.) Uit nog andere berigten blijkt ons, dat hij reeds in 1520 wegens eenige dwaalbegrippen van Keulen, waar hij dus wel zijne studien zal hebben begonnen, verdreven was; en in het voorjaar van 1530 zich een tijd lang ophield ten huize van Georg Wicel, predikant te Niemeck, die deswegen zelfs in de gevangenis geraakte. Van half Maart tot in April vinden we hem nu te Torgau. Van daar moet hij huiswaards zijn gekeerd, waar hem de voorvermelde gevangenschap wachtte. Die gevangenschap te Luik kan echter niet van langen duur zijn geweest. Hij zal zich daaruit hebben weten te redden, door zich bepaald als een vijand van Luther te verklaren, en tegen hem een boekje te schrijven, namelijk dat, waarvan Melanthon verklaarde dat het was „contra totum post Apostolos mundum.” Op dien grond waarschuwde hij dan ook in Julij 1531 Conrad Heresbach, Raad van den Hertog van Gulick, tegen Campanus, die zich toen in Gulikkerland ophield. Had Luther zich eerst verheugd over het bericht van zijne gevangenzetting, dan verwondert het ons te minder dat hij zich zeer bezorgd maakte, toen hij in November 1531 moest vernemen, dat Campanus, na te Flensburg met Melchior Kresner, alias Hoffman, geheuld, en het zaad zijner meeningen ook te

Lubeck te hebben willen uitstrooijen, zich nu te Brunswijk ophield. Daar poogde Luther hem door Johannes Bugenhagen en Mart. Görlitz tegen te werken. Maar gelukte dit ook al, 't verhinderde niet, dat Campanus, die van de eene plaats naar de andere de wijk nam, zich bij Dr. Hecker, vroeger Luthers leermeester te Erfurt, en nu Provinciaal der Augustijnen te Osnabruck, aangenaam wist te maken, zelfs in die mate, dat, toen Hecker door de burgerij van Soëst werd verzocht om hun iemand te zenden, die tegen Gensebeck, een geleerden monnik aldaar, was opgewassen, hij hun (1531 of 1532) Campanus toezond. Campanus bediende te Soëst met zekeren Kelberg het eerst het Nachتماال onder beide gestalten. Des middags van dien dag, toen hij den kansel wilde beklimmen, werd hij van overheidswege gevangen genomen, doch door de burgers weder bevrijd, die de stormklok trokken, ten getale van wel 4000 op het kerkhof in de wapens kwamen, en de overheid dwongen, hun eenige Luthersche predikanten toe te staan.

Campanus, werd bij die gelegenheid tot predikant aan de St. Pieterskerk aangesteld. Luther, dat vernemende, waarschuwde in Junij 1532 den Raad te Soëst voor hem, en herhaalde die waarschuwing nog eens in December des zelfden jaars, schrijvende onder anderen: „Wollet ja mit Fleiss dran seyn, dass ihr des Menschen los werdet;” en verder: „Und ist gewisslich in ihm der Teufel eur Stadt Gast.” Of die tegenwerking beter zij gelukt, is mij niet gebleken. Uit de gebeurtenissen, die vervolgens te Soëst voorvielen, zou ik in allen gevalle opmaken, dat Campanus er niet wel

langer dan tot in 1533 kan zijn gebleven. En na 1533 vinden we hem dan ook te Straatsburg. Misschien dat Rohrich's *Geschichte der Reformation im Elsass* (4. Theile) hem wel vermeldt. Max Göbel (*Gesch. des christel. lebens in der Rheinisch-westphälischen evangelischen Kirche*. 1849. I. S. 165.) verhaalt (naar Trechsel: *Antitrinitarier*. I 26—34,) dat hij nog in 1574, van Kleef uit, zijne mystieke Avondmaalsleer, die 't midden tusschen Luther en Zwingli moet hebben gehouden, verdedigde, en eindelijk, waanzinnig geworden, in hoogen ouderdom is gestorven. Zie verder over hem: Luthers *Briefe*, door de Wette, 1 April en 3 Aug. 1530; 24 Nov. 1531; 17. Junij en 21 Dec. 1532. Melanth. Epp. 15 Julij 1531. En Bädcker, *über die Einführung der Ref. in die Evang. gemeinen der grafschaft Mark etc. Dortm.* 1838. S. 104—107.

86. Wilhelmus Clevenus, *vigen. dioc. Trajecten*. Dat we hier een' van Cleef voor ons hebben, is vrij duidelijk. Evenzoo komt het mij voor, dat wij daarbij, wat den naamsoorsprong betreft, niet aan het over onze grenzen liggende Kleef, (Cliviae) maar aan een geslacht moeten denken, dat zich naar het *Huis te Kleef*, in Kennemerland, alzoo heeft genoemd. Dat leidt mij tevens tot het verstaan van het anders voor mij onverstanebare *Vigen*. 't Staat in mijn oog als eene afbreking van *Vigensis* of *Viquensis*, = van de *Wijk*, d. i. *Beverwijk*.

87. Martinus Belderingius. Dit zal Bulderingius moeten zijn. Onder de Regeringsleden van Deventer komen van 1466—1475 Claes van Bulderen, van 1501—1521 Hendrik van Bulderen, gelijk later nog Lambert, Herman en Derk van Bulderen voor. Met 1546 houdt echter de naam in de Schepensbank op.



90. Leonhardus Thungarlonius. Vermids deze Noord-Brabander, van Tongerlo, bij Eindhoven, sedert Plateanus (1525. N<sup>o</sup>. 61) de eerste is, die uit het Bisdom Luik (Campanus natuurlijk niet mede gerekend) te Wittenberg heeft gestudeerd, is hij zonder twijfel de onge-noemde, die, zoowel vriend van Melanthon als van den Canselier van den Bisschop van Luik, zich in September 1530 als tusschenpersoon stelde om den eersten eene poging bij den laatsten te doen beproeven ter gunste van de zaak der Protestantsche Vorsten en Stenden, wier Confessie (25. Junij) de Keizer oordeelde door de Refutatie der Pausgezinden (3. Aug.) genoegzaam wederlegd te zijn. Men vindt twee brieven van hem over deze zaak aan Melanthon, in Bretschneiders *Corpus Reformatorum* vol. 2. (1835), Epp. 880 en 886. Ook N<sup>o</sup>. 888 heeft op die zaak betrekking. Mogt ik echter in mijne gissing dwalen, dan kan alleen Plateanus (N<sup>o</sup>. 61,) de man zijn geweest. Maar die was toen immers te Zwickau, en kon de zaak moeilijk anders dan alleen in geschrifte ter harte nemen.

91. Masebic. Zonder twijfel Maseijk.

102. Johannes Braune, ex Flandria. Badeker, hier voren bl. 59 gemeld, gewaagt S. 107 van een Johann von Bruin (Bruen) aus „Gent,” die, op aanbeveling van Luther en Melanthon, als Superintendent naar Soëst werd beroepen, en daar de Hoogeschool tot stand bragt. In 1533 in de Munsterkerk willende prediken, vond hij daar een zak met buskruid liggen. Badeker meldt niet, hoe lang hij er zij gebleven. Zou deze niet wel onze Vlaming zijn?

113. Mormensis. Deze naam is stellig fout. Ik gis

dat we Tornacensis moeten lezen, daar Iperen wel onder de dioecese van Doornik zal hebben behoord.

126. Hupertus Ultrajactus Bolandus. Ook hier schuilt waarschijnlijk eene fout. 't Zal of Hollandus moeten zijn, gelijk bij N<sup>o</sup>. 112 en 154, of de eigen naam Bolandus zal eerst door den Decanus voorbijgegaan, en vervolgens eenvoudig achteraan zijn gevoegd.

132. Amsdorfianus. Dezelfde fout komt nog eens bij N<sup>o</sup>. 144 voor. 't Moet Amisfortianus zijn, gelijk uit het bijgevoegde blijkt. Bij N<sup>o</sup>. 240 daarentegen is Amersfoort zoo naauwkeurig uitgedrukt als maar mogelijk was.

141. Hermanus Buschius, Swollensis. Wij vinden hem bij herhaling genoemd in de Vlaamsche kronijk van Ph. de Kempenare (Gent en Rotterdam, 1839), die hem voor een Fries houdt, hem te Hasselt laat prediken, den beeldstorm voorbereiden, en het oproer te Antwerpen (1567) stookten. Gewoonlijk houdt men daarvoor Hermannus Modet, of, gelijk hij zich 3. Nov. 1568 ter Synode van Wezel teekende, Moded, den bekenden ijveraar voor de hervorming te Antwerpen, Zierikzee en Utrecht, die, bij al zijne goede bedoelingen, toch zeker den geest van bescheidenheid en gematigheid niet bezat. Hij werd daarom door Oranjes echtgenoot, Charlotte van Bourbon, met den naam van Immodet bestempeld. In 't *Nederl. Archief* van Kist en Roijaards (IV. 122) heb ik het vermoeden uitgedrukt dat het verschil in deze alleen zal zijn toe te schrijven aan de namen, hier en elders door den rusteloozen prediker verschillend gebruikt om minder nagegaan en achtervolgd te kunnen worden.

152. Henricus Buskoducensis. Onder Melanthon's brieven komen er van 1555 tot 1557 eenigen aan hem voor.

Voor de geschiedenis van 's mans leven geven zij niets anders, dan dat hij toenmaals te Kopenhagen het predikambt bekleedde, en met Melancthon op vriendschappelijken voet stond.

169. Johannes Vendlou, Geldriensis. De naam Vendlou zal ons zeker wel alleen naar Venlo als geboorteplaats wijzen.

170. Albertus Hardenbergh. Luidens het lijkdicht, dat Johannes Molanus, Rector der schole te Bremen, op hem vervaardigde, en dat nog te lezen moet zijn op een looden plaat in de groote kerk te Emden, was zijn geslachtsnaam Rizaëus. Reeds Hase wist zich dien naam niet te verklaren. Mij dunkt het vrij duidelijk, dat zijn vader Ritse zal hebben geheten. Den naam van Hardenberg droeg hij, naar toenmalige gewoonte, naar zijne geboorteplaats, een stadje op de grenzen van Overijssel. Dien van Frisius schrijft men hem toe wegens zijne opvoeding in het klooster Aduard, maar ik geloof te onregte, daar Aduard tot Groningen, en niet tot Friesland behoorde. Hij zal er eenvoudig zijne Friesche afkomst in hebben willen aanduiden, gelijk immers Ritse een friesche naam en nog in gebruik is. En als Gerdes hem uit Munsterland laat afstammen, toont hij de woorden uit een' van Hardenbergs brieven van 1545 niet te begrijpen: „Principi nostro Monasteriensi, (quare enim non meum vocem, in cujus dioecesi educatus sum)” enz. Geen wonder; 't was in het vergeetboek gekomen, dat Groningen een tijd lang onder het bisdom van Munster heeft behoord, gelijk wij bij N<sup>o</sup>. 57 en 81, in de jaren 1523 en 1527 zien kunnen. Onze Hardenberg was geboren in 1510. Zijne eerste opvoeding ontving hij in de broederenschool te Groningen, van waar

hij naar de hogere school van het klooster Aduard overging. Daar werd hij vertrouwd met de dichters en prozaschrijvers uit de gouden eeuw der Romeinsche letterkunde. Daar oefende hij zich in het verstaan van de Grieksche historieschrijvers, van de Heilige schrift, en van de werken van Josephus. Daar leerde hij de beroemdste kerkvaders en de schriften van Johannes Wessel kennen. Vervolgens ging de onbemiddelde jongeling, omstreeks 1530, op kosten des kloosters naar de Universiteit van Leuven. Niettegenstaande hij te praktisch was opgevoed, om behagen te kunnen hebben in de denk- en leerwijze der scholastieken, onderwierp hij zich aan den eisch eener zesjarige studie, en verliet Leuven eerst als Baccalaureus in 1537, om, na Aduard bezocht te hebben, naar Italië te reizen. Te Frankfort a/M. krank geworden, moest hij zijne plannen voor Italië opgeven. Hij ging naar Maintz, waar hij, na verkregen Licentiaat, voorlezingen hield over Petrus Lombardus en eenige Paulinische brieven, en nog in 't zelfde jaar, in December, tot Theologiae Doctor werd gepromoveerd. Naar Leuven teruggekeerd, hield hij ook daar voorlezingen over de brieven van Paulus. Maar gelijk hij daardoor aan den eenen kant velen tot zich trok, zoo kwam hij aan den anderen kant bij 't Hof van Brabant in verdenking van Protestantisme, en zou gevangelijk naar Brussel zijn vervoerd, indien niet tal van burgers en studenten zulks had weten te verhinderen. Zijne zaak kwam nu te Leuven in behandeling; en hij mogt zich gelukkig prijzen, dat het over hem geslagen vonnis niet verder ging dan verbanning, de betaling van de proceskosten, en het verbranden van een gedeelte zijner boe-

ken. Op nieuw ging hij nu (1539) naar Aduard; werd door den Abt aldaar welwillend opgenomen; zag zich een gedeelte van het onderwijs toevertrouwd; predikte in het klooster; en oefende zich zelve verder in de kennis van de Heilige schrift. Nog altijd hield hij zich uitwendig aan de Roomsche kerk. Wij kunnen dat verklaren in den man, die er eene eere in stelde, dat hij uit hetzelfde geslacht als Paus Adriaan VI was gesproten, en tegelijk meer schroomvallig dan doortastend van karakter was. *'t Kostte hem dan ook zwaren strijd*, om de Roomsche kerkgemeenschap te verlaten, en te voldoen aan de vermaning van à Lasco, dien hij te Maintz had leeren kennen, en die hem meermalen reeds had te kennen gegeven, dat hij toch eenmaal, gewetenshalve, tot dien stap zou moeten komen. Hij kwam daartoe eerst in 1542, nadat hij in 't voorgaande jaar, op last van den Bisschop van Munster, Franz van Waldeck, eene zending bij den Aartsbisschop van Keulen, Herman van Wied, te Bonn had vervuld, en daar met Bucerus bekend en vertrouwd was geworden, en 't *Hof van Brabant* hem weder met vervolging begon te bedreigen. Hij verliet dus Aduard; vertrok naar Emden, om à Lasco te raadplegen; en reisde vervolgens naar Wittenberg, waar wij hem in Junij 1543 werkelijk aantreffen, en waar hij, gebruik makende van de lessen van Luther, Melanthon en Cruciger, bleef tot in 1544, toen hij door den reeds genoemden Keulschen Aartsbisschop werd uitgenoodigd, om hem bij te staan in 't doorzetten van de kerkhervorming in zijn bisdom, en hem voorts op den aanstaanden Rijksdag te Spiers tot verdediger te strekken, indien, gelijk te vreezen was, het

Domkapittel en de Stedelijke Raad tegen zijne plannen en maatregelen mogten opkomen. Doch de zaak der godsdienst kwam op dien rijksdag niet in ernstige behandeling; de Keizer beloofde slechts, daarover in den aanstaanden herfst of in den winter een afzonderlijk Concilium te doen houden. Hardenberg reisde daarom, op last des Aartsbisschops, naar Straatsburg om met Bucerus, naar Basel om met Pellicanus, en naar Zurich om met Bullinger persoonlijk de zaak te bespreken; en keerde toen naar Straatsburg weder, waar hij het door Melanthon en Bucerus ontworpen hervormingsplan, en eene door Bucerus gestelde uitvoerige verdediging daarvan, in 't latijn overzette en in druk bezorgde, om daarna nog eenigen tijd te Poppelsdorf bij den Aartsbisschop te arbeiden. In den aanvang van 1545 vinden we hem in Friesland, om zijne moeder te bezoeken; maar het Hof van Brabant kwam hem op het spoor, en hij moest zich ijlings uit de voeten maken naar Emden, waar hij weder eenige weken bij à Lasco vertoefde. In Maart was hij weder te Poppelsdorf, en bleef vervolgens den grijsen Aartsbisschop getrouw ter zijde, tot deze den 25sten Februarij 1547 door den Keizer werd gedwongen tot afstand van zijne kerkelijke waardigheid. Thans nam Hardenberg zijne toevlucht tot Melanthon, die, om de hammen van den Schmalkaldischen oorlog te ontwijken, naar Brunswijk was vertrokken. Kort daarop als veldprediker van Graaf Christoph van Oldenburg in dienst getreden, woonde hij 23 Mei 1547 den veldslag bij Drakenborg, in Hoya, waarin hij zelfs gewond werd, bij, en trok met het zegevierend leger het verlossende Bremen binnen, waar hij vervolgens op een inko-

men van f 120.— tot Domprediker werd aangesteld, en nog in't zelfde jaar met Truitje Sijssinge, van Groningen, in het huwelijk trad. In het kerkelijke leven vinden we hem nu voortaan aan de zijde van Jacob Proost van Iperen, Johannes Timan van Amsterdam, en andere Luthersche leeraren. Van zijne verdere lotgevallen die meer bekend zijn, teeken ik korthedshalve slechts aan, dat hij in Februarij 1561, na veel opschudding werd ontslagen, omdat het bleek, dat hij in de leer van het Avondmaal het gevoelen van Kalvijn had aangenomen. Hij begaf zich daarop naar Rastede, aan 't hof van Graaf Christoph van Oldenburg; werd in 1563 predikant te Sengwerden, in Oostfriesland; in 1566 een poosje te Elburg en te Amsterdam; in 1567 te Emden; en stierf daar 18 Mei 1574. Behalven eenige twist-schriften heeft hij geschreven *Vitam Wesseli Groningensis* waarvan we een druk bezitten voor de Groningsche uitgave van Wessels *Opera*. 1614. 4to. groot 22 bladzijden. Van zijne vriendschap met Melanthon getuigen de 70 brieven, door dezen tusschen 1544 en 1560 aan hem geschreven. Van hem aan Melanthon zijn er 5 door Bretschneider opgenomen. Sedert hij in de leer van 't Avondmaal tot Kalvijns gevoelen toetrad, schijnt alle briefwisseling met Melanthon te hebben opgehouden. Beide beoordeeling van beide mannen, en vooral van de laatsten, mag dat onze aandacht niet ontgaan. In de Consistoriekamer der Groote kerk te Emden vindt men Hardenbergs portret. Er bestaat ook een van hem geplaatst druk. Petrus Hardenberg, een der beide eerste Hervormde predikanten te Amsterdam na de vestiging der Gemeente, in 1578 uit Emderland beroepen, en

1580 naar Zwolle vertrokken, zal, gis ik, een zoon van onzen Albertus zijn geweest. Als mijne bronnen geef ik op: Jochers *Lexicon*; Bailes *Diction*; Melanthon, *Epp.* Tom. V—IX; Ullmanns *Joh. Wessel*, vert. door Munting 1835; Plancks *Gesch. des protest. Lehrbegriffs* T. II. S. 138—294. *Bibl. Bremens.* V. p. 124—228; VI. p. 144; VII. p. 314; W. Schweckendieck, *Albert Hardenberg, ein Beitrag zur Geschichte der Reformation*, Hannover. 1859. 8<sup>o</sup>; en Wagenaars *Amsterdam*. III. 175: VII. 484. 8<sup>o</sup>.

175. Georgius Rothaller. Gewis geen ander dan de Regtsgeleerde Georgius Rataller, die in 1518 of 1520 te Leeuwarden werd geboren. Hij begon zijne studie aan de Hieronymiaansche school te Utrecht, zette haar te Leuven voort, en bezocht vervolgens eenige buitenlandse Akademiën. Wij vinden hem, na zijn terugkeer in het vaderland, als koninklijken Raad en Requestmeester te Mechelen, en vervolgens als Voorzitter in den Spaanschen Raad te Utrecht. Hij stierf 1 October 1580. Van zijnen arbeid noemen we, met voorbijgang van kleinere stukken, de door hem bezorgde uitgaven van Hesiodus, Sophocles en Euripides, met bijgevoegde latijnsche vertaling in verzen; en zijn *Catalogus Toparcharum ditionis Ultrajectinae, itemque Praesidium, qui Supremo Senatui praefuerunt*.

178. Tignus Cortenhoff, Holandinus. Deze zal wel geen ander zijn dan Dirk of Theodorus Cortenhoef, die in het dorp Kortenhoef, bij 's Graveland, was geboren, en zich, toen hij te Wittenberg kwam, alreeds eenigen naam had gemaakt met de *Adagia* van Erasmus onder zekere hoofden te brengen, en zoo geordend in 1533 te Keulen uit te geven. Er bestaat van hem ook nog een *Bellum discors Sophiae et Philautiae*.



186. Petrus Blok. Pontanus (*pauper*.) De naam is zoo zuiver Nederlandsch, dat ik niet geschroomd heb dien op te nemen, en niet aan Bruck, maar aan Brugge toe te kennen. Nogtans wil ik hem niet hebben verward met den bekenden Leidschen schoolmeester Petrus Bloccius, die zelf zegt te Dieghem, bij Brussel, te zijn geboren, en wiens vader, Jacobus, denzelfden post te Vilvoorden had bekleed. (Zie de belangrijke Verhandeling van Prof. Kist, in 't *Nederl. Arch.* II.) Deze heeft wel buitenland-sche Hoogeschoolen bezocht en een zwervend leven geleid; maar indien hij in 1562 reeds 73 of meer jaren had bereikt, moet hij veel ouder zijn geweest, en zou wel eens de vader kunnen zijn van Petrus Blok, Pontanus, die in 1545 zeker niet veel meer dan 20 jaren telde. Integendeel werp ik den twijfel op, of niet al wat Schoock en anderen van de Evangelieprediking van Petrus Blok te Obermompter en te Lier (Braband) in 1582 verhalen, tot het leven van den jongeren behoort. De oudere zou dan toch reeds een man van minstens 93 jaren hebben moeten zijn; de jongere daarentegen was op een leeftijd van omstreeks de 57 jaren toch meer daarvoor berekend.

191. Siricus Dhoma. Frisius. Zonder twijfel drukfout voor Dhonia. Sierk of Cyriacus Donia was boezemvriend van IJsbrand van Harderwijk N<sup>o</sup>. 201. Vernemende dat Karel V den 25sten Julij 1546 op het bezoeken van verboden Hoogeschoolen de straf van muiterij had gesteld, keerde hij met IJsbrand terstond huiswaards.

201. Isebrandus Hardewick. Ysbrand van Harderwijk, in of omstreeks 1515 te Harderwijk geboren, ontving zijne opleiding tot den geestelijken stand van Johannes Kep-

pel, Abt van het Friesche klooster Lidlum. Reeds was hij kapellaan van den pastoor van Menaldum, en vervolgens zelf pastoor te Spannum geweest, toen hij, in gelijke betrekking te Berlikum gekomen, met Luthers gevoelens werd ingenomen, en in 1545 naar Lidlum terugkeerde. In 't volgende jaar legde hij nu zijn geestelijk gewaad af, en vertrok naar Wittenberg, waar hij in April, en dus na Luthers dood, aankwam, maar, ten gevolge van het keizerlijk decreet van 25 Julij 1546, slechts korten tijd vertoefde. Hij werd dan ook, ten gevolge van zijn oogenblikkelijken terugkeer, bij zijne wederkomst te Lidlum slechts aan eene matige boete onderworpen; op nieuw als pastoor te Spannum, en in 1553 zelfs tot Abt te Lidlum aangesteld. In 1565 weigerde hij in de Synode te komen, die door den Aartsbisschop van Utrecht was zamengeroepen. Vier jaren later legde hij zijne waardigheid als Abt neder, en vertrok eerst naar zijne geboortestad, en vervolgens naar Emden, waar hij in het huwelijk trad met eene Protestantsche vrouw, die hij echter spoedig, te Frankfort a. M., aan de pest verloor. Zelf zich aangetast gevoelende reisde hij van daar terug; maar hij bezweek reeds te Keulen aan dezelfde ziekte, in 1571, op een leeftijd van 56 jaren.

209. Vinco Maningo. Hier leze men: Unico Manningha. Hij werd te Wittenberg zóó bevriend met de zonen van Luther, dat dezen hem in 1550, bij zijn' terugkeer naar het vaderland, een N. T. van Erasmus van 1527 ten geschenke gaven, waarin hun vader met eigen hand eenige korte, soms scherpe aantekeningen op de denkwijze van Erasmus had geschreven. 't Kwam een weinig later in handen van Christophorus van Eusum, en in 1555 in die van Regne-

rus Praedinius. Thans berust het in de bibliotheek der Hoogeschool te Groningen.

212. Carolus Esclusius. In 1567 vinden wij Charles de l'Escluse te Antwerpen, waar hij op de lijst dergenen voorkomt, die verdacht of herkend waren als deel te hebben genomen aan het oproer van 13 tot 15 Maart. Hij staat daar vermeld onder de Calvinisten, even als zijn ongenoemde broeder, die misschien geen ander is dan Jean de l'Escluse, die in 1571 door Oranje te vergeefs naar Denemarken en Zweden werd gezonden om onderstand. Carolus werd later, 1593, onder den titel van Hoogleeraar, opziener over den akademischen kruidhof te Leiden, waar hij den 4 April 1609 op 84jarigen leeftijd overleed. Zie Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogeschool*, II. Bijl. bl. 77, en de daar vermelde schrijvers; en over zijn ongelukkigen tulpenhandel: *De Navorscher*, 1861 bl. 356.

218. Johannes Thiara. Waarschijnlijk een jongere broeder of althans bloedverwant van Petrus (niet Petreius) Tiara, van Workum, geb. 15 Julij 1514 of 1516, die te Leiden en vervolgens te Franeker, het Hoogleeraarambt in de Grieksche taal heeft bekleed, en ter laatstgenoemde plaatse 8 Februarij 1586 of 1588 is overleden.

220. Johannes Bockelius. Lees: Boekelius. Johannes Beukelsz, nazaat van den bekenden haringkaker Willem Beukelsz, werd in 1535 geboren te Antwerpen, doch moest van daar, om de godsdienst, in ballingschap gaan. Te Hamburg de grondslagen zijner studien gelegd hebbende, vervolgde hij die in Frankrijk en Italië, en werd, naar uit het bijgeschrevene in het Album schijnt te blijken, te Wittenberg Doctor in de Medicijnen. Eerst in

1565 keerde hij naar Hamburg terug. Wij vinden hem vervolgens als lijfarts bij Hertog Wilhelm te Zelle, en daarna in dezelfde betrekking bij Hertog Julius te Brunswijk. In 1574 werd hij hoogleeraar in de Medicijnen te Helmstad, en in 1601 Stads-physicus te Hamburg, waar hij in 1605 overleed. Hij heeft geschreven *de Philtris*; *de Peste*; *Orationem in obitum ducis Julii*; enz.

231. Juo Juonis. Ontnemen wij aan dezen naam den Latijnschen vorm, dan verkrijgen wij Juw Juwes, en worden gewezen naar het geslacht Juwsma, dat, zoo ik wel heb, te Wirdum te huis behoorde.

236. Gerlacus Paladanus. Waarschijnlijk Garlach ten Broeke.

237. Egerus Beninga. Eggeric Beninga heeft zich later als geschiedschrijver bekend gemaakt. Er bestaat van hem eene geschiedenis van Oostfriesland, die opgenomen is in de *Analecta* van Matthaei Tom. IV. Dit verwekt bij mij twijfel, of hij niet zelf ook Oostfries zij geweest. In allen gevalle mag hij niet worden verward met Sicke Beninga, uit Humsterland (Groningen), wiens kronijk in de *Analecta* van Brouerius van Nideck (1725) is te vinden.

244. Thedorus Schenck a Nydegghen. Of we bij dezen aan een' broeder, zoon, of broederszoon van den bekenden veldoversten Maarten Schenk van Nydegghen moeten denken, kan ik niet bepalen. Dat hij tot hetzelfde geslacht behoorde, zal wel niet in twijfel worden getrokken. Ik verwijs naar de bij N<sup>o</sup>. 20\* bl. 49 door mij vermelde *Geschiede der Familie Schenk &c.*

252. Reinerus Schwatken. Er zal in 't Album Schwafken staan. Het geslacht Schwaefken namelijk komt dik-

werf voor onder de Magistraatspersonen van Deventer. In 1420 en van 1434—1451 was Hendrick, in 1498 Geert Swaefken Schout. Albert Zwaefken was in 1446 Raadslid; Gheerdt van 1501—1506. Later komen nog voor Geert Geertszoon, Geert Hendrikszoon, Gerrit en Reint of Reinier; de laatstgenoemde, waarschijnlijk de onze, van 1567—1584.

263. Johannes Sascherus, 24 Junij 1526 te Warmenhuizen, eene heerlijkheid en kerkdorp benoorden Alkmaar, geboren, was leerling van Cornelis Kooltuin. Een jaar de priesterlijke bediening hebbende bekleed te Haringcarspel, moest hij geloofshalve vlugten; men zegt eerst naar Engeland. Hoe 't zij, wij vinden hem in Augustus 1554 te Wittenberg. Daar bleef hij, niet dan armoedig levende, tot in 1557, toen hij, op aanprijzing van Melanthon, door koning Christiaan III tot hoogleeraar in de Hebreeuwsche taal te Kopenhagen werd aangesteld. In dien post stond hij tot 27 Februarij 1594, toen hij aan eene slepende koorts bezweek. Er bestaat van hem een geschrift: *De septem temporibus ecclesiae*, geteekend 18 Aug. 1555, en dus te Wittenberg geschreven; en verder *Carmina Sacra*, zijnde eene vertaling van de Psalmen in Latijnsche Oden, in 1557 aldaar uitgegeven. Dit laatstgenoemde werk verschaftte hem zijne aanstelling tot hoogleeraar. Van het eerste gaf Salomon van Til in 1697 eene Nederduitsche vertaling in 4to., waarvan een exemplaar door mij aan de bibliotheek van het Evang. Luth. Seminarium te Amsterdam is geschonken. Zijn zoon Jelle (Gellius), geboren te Kopenhagen 3 Maart 1562, en gestorven aldaar in 1612 als hoogleeraar in de Medicijnen, heeft geen minder goeden naam achtergelaten.

Vader en zoon worden gewoonlijk Sascarides of Saskerides genoemd, bij verlenging van vorm. De oude geslachtsnaam Saskerus bleef nog lang te Alkmaar en in den omtrek bekend en geacht. Twee er van komen voor onder de predikanten van Ouddorp. Mr. Theodorus Saskerus was in 1727 Burgemeester te Alkmaar. Aan de school te Norden heeft Ubbo Emmius onderwijs genoten van Nicolaus Sascherus. Dat de laatste tot hetzelfde geslacht zou hebben behoord, acht ik evenwel zeer onzeker. De naam van Saker was toch oorspronkelijk slechts doopnaam, en in Friesland zeer gebruikelijk. Wij vinden hem b. v. in de 15de eeuw in de geslachten Donia, Heringa, Oenema, enz.

262. Stephanus a Remen. Dezelfde, die van 1562 — 1575 onder den naam van Steven van Rhemen als lid van den Raad zijner geboortestad, Deventer, voorkomt. Hij werd er in 1532 geboren, en studeerde een' tijd lang te Leuven. Te Wittenberg vertoefde hij minstens zeven maanden, vertrekkende eerst na het eindigen van het wintersemester van 1555 op 1556. Niet alleen had hij er de letterkundige lessen van Melanthon, maar ook de theologische van Bugenhagen en Forster bijgewoond. Over Keulen huiswaards gekeerd, ving hij eene tweede wetenschappelijke reis, en wel thans naar Frankrijk aan, waar we hem in 1559 te Orleans, in 1561 te Parijs en te Bourges aantreffen. Die bijzonderheden blijken uit zijn *Album*, dat nog in de boekerij van den Gelderschen Toren, onder Spankeren, berust. Dat hij reeds te Leuven het Doctoraat in de Regten zou hebben verkregen, is mogelijk, maar komt mij toch twijfelachtig voor, omdat hij in het Wittenbergsche Album zonder

den titel daarvan is ingeschreven. Welligt werd hij te Orleans Doctor, vermids hij daar langerschiijt vertoefd te hebben.

263. Otto a Dotincken. Otto van Dotinchem, de vriend en reisgenoot van Steven van Rhemen, was in 1582 lid van de Schepensbank te Deventer. Zijn geslacht heeft onderscheiden Regeringsleden aldaar opgeleverd. In 1505 was Willem, van 1569—1571 Reynier Schout. Onder de Schepenen komt Engelbert of Engbert reeds in 1407 voor. Verder vindt ik nog Henrick, Otto (1527—1537), Johan, Jan, en onderscheiden Engelberten of Engberten tot in 1623.

264. Johannes Selige, Hagensis. Al ging ik om de bl. 31, opgegeven reden, een tal van *Hagenses* voorbij, gelijk Johannes Cornerus (1542), Joannes Bardegius (1542), Fransiscus Berudes (1548), Henricus Piperites (1550), Conradus Hauswal (1554), Ludolphus Kirchman (1555), Henricus Schoneman (1556), Justus en Nicolaus Friess (1556), Henemannus Bluming (1557), Anthonius Pickart (1557), — ik heb evenwel Johannes Selige niet onopgemerkt willen laten. Ik meen toch in hem te zien Johannes Saliger, den bekenden en veelal miskenden prediker van Woerden, Antwerpen, Lubeck en Rostock. Jan Mulder, (*Aenspraek aen de Evang. gemeenten*, bl. 18 en 23) zelf geboortig van 's Gravenhage, zegt uitdrukkelijk, dat Saliger te 's Gravenhage geboren was. De tijd der inschrijving in het Album van Wittenberg, 4 November 1555, is geen bezwaar voor de verzekering, dat hij reeds in 1556 hier te lande de gevoelens van Kalvijn zou hebben tegengesproken. 't Verblif aan eene buitenlandsche Akademie duurde gewoon-

lijk niet lang, en hier staat ons een vol jaar open. Meer van hem hier te zeggen, acht ik in deze aantekening niet aan zijne plaats. Ik verwijs slechts naar de *Bijdr. tot de gesch. der Ev. Luth. kerk in de Nederlanden* III. bl. 60—69; en naar B. Glasius, *godgel. Nederland*. III. bl. 250—253, in welke beide stukken zeker het billijkst over hem wordt geoordeeld. Zijn leven verdient eene opzettelijke behandeling.

269. Jacobus Miggrodius. Het is mij nog niet gebleken, in welke betrekking hij stond tot Johannes Migrode, vroeger kanunnik en pastoor van de parochiekerk te Veere, waar hij in 1566 de kerkhervorming ingang deed vinden, en, na van 1567—1572 de Nederl. Herv. Kerk te Colchester gesticht en bediend te hebben, in laatstgenoemd jaar terugkeerde. Hij stierf er 6 Mei 1627 in hoogen ouderdom. In elk geval zullen wij ons ook den genoemden Jacobus als een jongeling van adellijke geboorte moeten voorstellen.

270. Johannes Paludanus, *Altmardensis*. Hier is *Altmardensis* gewis schrijffout voor *Alcmardensis*. De geslachtsnaam toch wijst ons naar Alkmaar, waar nog in de 18de eeuw een Paludanus de burgemeesterlijke waardigheid heeft bekleedt, namelijk Johannes, wiens leeftijd, volgens Scheltemas *Staatkundig Nederland*, tusschen 1736 en 1788 valt.

275. Gerhardus Falckenburg heeft zich grooten naam verworven door zijne kennis van de Grieksche taal, waarin hij in zijnen tijd voor den geleerdsten Nederlander doorging. Hij was geboren in 1538. Bij zijnen dood vinden we hem in 't gevolg van den graaf van *Nieuwenaar*. Hij stierf te Steinfurth 5 september 1578,



in welks omtrek hij, zoo men zegt, in beschonken toestand van zijn paard was gestort. Van zijn arbeid zien het licht: *Notae in Nonni Panopolitani Dionysiaca* 1567; *Carmina*; en eenige grieksche verzen in de Aanteekeningen van Dousa op Tibullus. In de Bibliotheek der Leidsche Hoogeschool moeten nog eenige werken van hem in handschrift zijn.

278. Adolphus, Comes a Nassau. Onopgemerkt mogen wij dezen jeugdigen vorst niet voorbijgaan, die, schoon misschien niet in de Nederlanden geboren, echter 18 jaren later, in Junij 1568, in een' aanval op het klooster *Heiligerlee*, voor de vrijheid der Nederlanden strijdende den dood vond. Hij was, gelijk bekend is, een der vijf zonen van graaf Willem van Nassau en Juliana van Stolberg, en broeder van Willem van Oranje.

279. Lampertus Bitopaeus. Lees: Lambertus Pithopoeus. Hij was zoon van Ludolf, en broeder van den Leidschen hoogleeraar Basilius Pithopoeus. Men vindt van hem melding gemaakt in de *Memoires* van Paquot, XIII, 314—323; en in Saxæ *Onomast.* III, p. 651. Met Josua Lagus, eerst predikant te Heidelberg, en vervolgens Rector te Deventer, bragt hij den door Bär (Ursinus) en Von der Olewig (Olevianus) ontworpen Heidelbergschen Katechismus uit het Hoogduitsch in het Latijn over in 1563.

281. Levinus Battus, zoon van Bartholomeus Battus, (den schrijver van een Tractaat over de pligten van ouders en kinderen, dat onder den titel van *Oeconomia* is uitgegeven,) werd in December 1545 te Gend geboren. Van Wittenberg teruggekeerd, gaf hij te Antwerpen reeds lessen in de Mathesis, toen oorlog en pest (1567 ?)

hem van daar deden wijken. Hij begaf zich daarop naar Padua; oefende te Venetie een' tijdlang de geneeskunst uit; en werd vervolgens Hoogleeraar in de Medicijnen te Rostock, waar hij in 1591 overleed.

Zijn zoon Conradus Battus, geb. 13 Maart 1573, en 30 Nov. 1604 overleden, was insgelijks medicus.

Een ouder zoon, Bartholomeus Battus, geboren te Hamburg in 1571, werd eerst Hoogleeraar in de wijsbegeerte te Rostock; daarna in de godgeleerdheid te Greifswalde; en stierf 3 November 1639.

Ook Abraham Battus, zoon des laatstgenoemden, in 1606 te Greifswalde geboren, stierf er als Hoogleeraar in de godgeleerdheid, 23 Sept. 1674.

't Is mogelijk, dat ook de te Parma geboren Christophorus Battus, die in de wijsbegeerte en oude letteren uitmuntte, en aan de pest overleed, een zoon van Levinus zij geweest.

Hetzelfde gis ik ten aanzien van Dr. Carolus Battus, dien we, na den val van Antwerpen, onder de Luther-schen te Dordrecht aantreffen, van waar hij zich in 't begin der 17de eeuw naar Amsterdam verplaatste.

Reeds kwam ons op de lijst der Wittenbergsche Studenten in 1525 (N<sup>o</sup>. 65) een Jacobus Maess Battus, van Antwerpen, voor. Om een en ander mogen wij wel van eene geleerde familie spreken.

289. Waltherus a Brenen. Gewis geen ander dan Wouter van Brienem. Toen in 1586 Leicester Engelsche en Iersche soldaten te Deventer in bezetting legde en den Magistraat veranderde, werd hij (20 October) tot Schepen aangesteld. Ik vind hem alleen op dat jaar.

---